

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
DEPARTAMENTUL ISTORIA ROMÂNILOR, UNIVERSALĂ
ȘI ARHEOLOGIE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 94(478):272(478)(043.2)

CIOBANU PETRU

**BISERICA CATOLICĂ DIN BASARABIA
ÎN PERIOADA INTERBELICĂ**

611.02 ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Rezumatul tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2019

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Istoria Românilor, Istoria Universală și Arheologie a Universității de Stat din Moldova

Conducător științific:

GUMENĂI ION, doctor habilitat, conferențiar universitar.

Referenți oficiali:

1. **ENCIU NICOLAE**, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.
2. **DOBOȘ FABIAN**, doctor în istorie, lector universitar, Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași, România.

Componența consiliului științific specializat:

1. **TOMULEȚ VALENTIN**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova – *președinte*.
2. **XENOFONTOV ION VALER**, doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova – *secretar*.
3. **EREMIA ION**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova.
4. **PETRENCU ANATOL**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova.
5. **FUȘTEI NICOLAE**, doctor, conferențiar, cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

Suținerea va avea loc la 18 decembrie 2019, ora 15.00, în ședința Consiliului științific specializat D.611.02-129, din cadrul Universității de Stat din Moldova, mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 60, MD-2009, Republica Moldova, bloc IV, aula 222.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC.

Rezumatul a fost expedit la 11 noiembrie 2019.

Secretar științific al Consiliului științific specializat:

XENOFONTOV Ion, dr. în istorie, conf. univ. / _____ /

Conducător științific:

GUMENĂI Ion, dr. hab. în istorie, conf. univ. / _____ /

Autor:

CIOBANU Petru / _____ /

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Studiarea trecutului Basarabiei în perioada interbelică (1918-1940) impune de la sine cercetarea diverselor aspecte ale istoriei sale: politic, economic, social, demografic, dar și cel confesional, întrucât religia a avut un rol important în desfășurarea evenimentelor care au marcat istoria spațiului pruto-nistrean între cele două războaie mondiale. În Basarabia, alături de confesiunea ortodoxă, avem prezentă de secole și confesiunea catolică, evoluția căreia în perioada interbelică ne propunem să o studiem în teza de față.

Chiar dacă reprezentau mai puțin de 1% din totalul populației Basarabiei, catolicii și-au adus și ei aportul la istoria regiunii în perioada interbelică, perioadă care a reprezentat un moment benefic pentru Biserica Catolică din Basarabia, care, după anul 1812, a avut parte de o evoluție diferită față de cea a confesiunii latine din restul lumii. Au urmat peste o sută de ani în care catolicii de aici au fost supuși nu o singură dată presiunilor de diferit tip din partea autorităților țariste. După anul 1944, autoritățile sovietice au căutat prin orice mijloace să anihileze orice urmă a catolicismului basarabean, fiind închise bisericile, fiind permisă activitatea unui singur preot, comunităților catolice refuzându-li-se înregistrarea, fiind acceptată activitatea unei singure parohii catolice, interzicându-se orice legătură cu catolicii din afara spațiului sovietic și cu Sfântul Scaun.

Limitele cronologice ale lucrării sunt anul 1918 – sfârșitul Primului Război Mondial – și anul 1940, ales ca urmare a specificului istoric al Basarabiei, cunoscut fiind faptul că, în acest an, spațiul dintre Prut și Nistru a fost, prima dată, alipit la URSS, eveniment care a schimbat substanțial nu doar situația politică a acestei provincii, ci și cea spirituală.

Motivul principal pentru care am ales să studiem istoria Bisericii Catolice din Basarabia, din care reiese și actualitatea temei alese, este de a umple un gol din istoriografia referitoare la Basarabia interbelică și la trecutul confesiunilor minoritare prezente în acest spațiu, cu intenția de a demonstra teza că perioada interbelică a fost una benefică pentru catolicismul dintre Prut și Nistru în comparație cu perioadele anterioară și posterioară acestui arc de timp. Un alt motiv care ne-a orientat spre studiarea istoriei catolicismului în spațiul dintre Prut și Nistru în perioada 1918-1940 este cel al dialogului interreligios și interconfesional promovat în societatea contemporană. De asemenea, deschiderea unei părți a populației țării noastre față de Biserica Catolică a reprezentat un alt considerent care ne-a orientat spre studiul istoriei confesiunii catolice din Basarabia în perioada interbelică. Apoi, trecutul nu prea îndepărtat, în care s-a căutat anihilarea a tot ceea ce ține de spirit, a dus și la pierderea identității confesionale a multor catolici. Un studiu istoric i-ar ajuta pe unii dintre ei să-și redescopere rădăcinile credinței, să se simtă din nou parte componentă a confesiunii catolice.

Am ales pentru lucrarea de față să analizăm perioada interbelică nu doar pentru a acoperi o lacună din istoria acestei comunități confesionale din Basarabia, ci și pentru că evenimentul de la 27 martie 1918 a făcut posibil ca Biserica Catolică din

Basarabia să devină parte componentă a Bisericii Catolice din România Întregită, fapt care a contribuit la evoluția benefică a catolicismului basarabean. În acest sens, este mai mult decât important de a analiza evoluția comunităților catolice din Basarabia în cadrul Bisericii Romano-Catolice din România și a statului unitar român.

Paralel cu împlinirea a 100 de ani de la Unirea de la 1918, pentru Biserica Catholică din Republica Moldova, același an 2018 a marcat Jubileul de 25 de ani de la înființarea primelor structuri centrale ale Bisericii Catolice din Republica Moldova, moment istoric pentru catolicii din această țară, dar care poate fi înțeles pe deplin doar în contextul evoluției acestei Biserici de-a lungul timpului. Unele dintre parohiile reînființate după anul 1993 au existat și în perioada interbelică, motiv pentru care este important a studia viața internă a acestor comunități, fără însă a le trece sub tăcere pe celelalte, care fie nu mai există, fie nu mai sunt parte componentă a Bisericii Catolice din Republica Moldova. Printr-un astfel de discurs istoric de fapt încercăm, prin intermediul studiului de față, să completăm istoria generală a cultului catolic din spațiul românesc.

De asemenea, am considerat oportun să reflectăm și biografiile preoților romano-catolici ce au activat pe parcursul perioadei interbelice în Basarabia, precum și pe cele ale reprezentanților clerului catolic care, în perioada dintre cele două războaie mondiale, fie s-au născut, fie au fost hirotoniți preoți. La final, am abordat și activitatea educațională și de caritate, respectivele servind drept exemple pentru activitatea actuală a Bisericii Romano-Catolice din Republica Moldova.

Metodologia cercetării științifice. Pentru realizarea scopului investigației au fost utilizate următoarele metode: critică, tipologizării, istorico-comparativă, structural-funcțională, statistică, sistemică, empirică, particularizarea și generalizarea, inducția, analogia, deducția și altele. De asemenea, este folosită și metoda comparativă, cu precădere pentru a studia evoluția comunităților catolice din Basarabia interbelică. Drept principii au fost aplicate: al obiectivității, cronologic și al imparțialității istorice. Metodele utilizate și-au atins scopul, au ajutat la realizarea obiectivelor propuse, ceea ce a făcut ca finalizarea cercetării să se soldeze cu anumite concluzii și recomandări, care au rolul de a pune în valoare rezultatele la care s-a ajuns și de a elimina necunoscutele din istoria confesiunii romano-catolice din Basarabia interbelică.

Scopul și obiectivele tezei. În baza surselor istorice și a celor istoriografice, scopul tezei de față este prezentarea evoluției Bisericii Catolice din Basarabia în perioada cuprinsă între cele două conflagrații mondiale, cu evidențierea unor aspecte problematice în ceea ce ține de statutul juridic al catolicilor din Basarabia după Marea Unire de la 1918, al grijii pastorale a episcopilor de Iași față de credincioșii catolici din spațiul dintre Prut și Nistru, al stabilirii numărului de parohii din segmentul de timp analizat, al evoluției demografice a credincioșilor catolici din perioada interbelică și al prezentării figurilor de preoți care au activat în Biserica Catholică din Basarabia. De asemenea, ca noutate în cercetarea subiectului, teza are

drept scop să analizeze diversele aspecte ale vieții comunității catolice dintre Prut și Nistru în perioada interbelică, cum sunt cel spiritual, social, demografic, educațional, caritativ, economic și juridic.

Pentru atingerea acestui scop, au fost trasate următoarele obiective:

- stabilirea contextului politic și religios din regiune în perioada de după anul 1918;
- indicarea condițiilor istorice în care comunitățile catolice din Basarabia și-au schimbat statutul juridic, devenind, din parte integrantă a Diecezei de Tiraspol, parte componentă a Diecezei Romano-Catolice de Iași;
- determinarea evoluției demografice a elementului catolic din Basarabia în perioada interbelică în baza datelor statistice existente;
- identificarea principalelor centre ale vieții catolice din Basarabia și a modului de organizare a acestora;
- elucidarea vieții interne a comunităților catolice din spațiul pruto-nistrean în perioada cuprinsă de limitele cronologice ale tezei;
- trecerea în revistă a principalilor actori ai vieții catolice din Basarabia și rolul pe care l-au jucat în comunitățile catolice dintre Prut și Nistru;
- prezentarea unor figuri de preoți originari din Basarabia și studierea activității lor în cadrul Diecezei Romano-Catolice de Iași;
- studierea activității Bisericii Catolice din Basarabia în domeniile învățământului și asistenței caritative.

Noutatea științifică. Lucrarea de față are drept țel să abordeze, metodologic și conceptual, o temă lăsată deoparte. Noutatea științifică constă în studierea evoluției comunităților catolice în segmentul cronologic enunțat în titlu. Introducerea în circuitul științific a unui mare număr de documente care, până la moment, nu au fost cercetate, reprezintă un alt punct al noutății științifice a prezentei teze. În același timp, am urmărit să reinterprețăm conceptual acele puține documente care fuseseră deja utilizate sau, acolo unde a fost cazul, să revedem unele dintre concluzii la care au ajuns unii cercetători. Așadar, problema științifică soluționată ține de elucidarea complexă a evoluției, locului și rolului confesiunii catolice din Basarabia în perioada anilor 1918-1940.

Importanța teoretică a lucrării reiese, în contextul studiilor interdisciplinare și pluridisciplinare, în prezentarea unui cadru teoretic și metodologic, bazat pe continuitatea factologică, cronologică și diacronică, urmând calea noului domeniu de cercetare – cel al istoriei și studiului religiilor –, puțin explorat până la momentul actual, cu precădere pentru perioada interbelică, dar aflat la început de drum prin articolele autorului, prin care am dorit să oferim publicului puncte de reper ale istoriei Bisericii Catolice din Basarabia între cele două războaie mondiale. Pe de altă parte, studiul de față deschide noi perspective în domeniul cercetării atât istorice, cât și interdisciplinare (istoria religiilor, studiul antropologic etc.). În general, lucrarea acoperă un gol existent în știința istorică din Republica Moldova, oferind o sinteză

a vieții comunității catolice din Basarabia în perioada interbelică în diversele ei aspecte.

Valoarea aplicativă a lucrării decurge din actualitatea și noutatea ei pentru limitele spațiale propuse, întrucât contribuie nu doar la cunoașterea istoriei catolicismului din regiune, ci și la inițierea sau continuarea unui dialog interconfesional și interreligios cu alte realități confesionale prezente la moment în Republica Moldova. Rezultatele lucrării pot reprezenta piste de plecare pentru alte studii în domeniu, necesare pentru o prezentare integrală și obiectivă a istoriei minorităților confesionale din Basarabia în contextul importanței acordate acestora în ultimul timp, la nivel național, european și mondial. Pe de altă parte, în contextul aprofundării studierii istoriei minorităților de orice fel din Republica Moldova, teza de față poate fi aplicată drept material de predare în cadrul facultăților de istorie și teologie. Lucrarea oferă și posibilitatea de a introduce pe viitor noi segmente de cercetare în domeniul istoriei confesionale a Basarabiei.

Implementarea rezultatelor obținute: Aspecte din lucrare au fost analizate și prezentate sub formă de comunicări în cadrul a peste zece reuniuni științifice naționale și internaționale. Informațiile din teză sunt folosite ca material în cursul de *Istoria Bisericii locale* din cadrul programei de studiu a Institutului Teologic Romano-Catolic „Sfântul Iosif” din Iași și a Facultății de Teologie Romano-Catolică a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din același oraș, în cursul de *Istorie a Bisericii Catolice din Republica Moldova* în cadrul Academiei de Studii Teologice a Episcopiei Romano-Catolice de Chișinău, la cursul de licență *Istoria religiilor* și de master *Istoria confesiunilor religioase din Basarabia* ale Facultății de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova și în cursul *Istoria religiilor* din cadrul altor facultăți ale aceleiași universități.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele cercetării au fost reflectate în 17 articole, dintre care două în reviste de categoria B, două în reviste de categoria C, trei în culegeri de articole, zece în alte reviste și o monografie.

Volumul și structura tezei. Lucrarea cuprinde 148 de pagini text de bază, la care se adaugă o serie de anexe, fiind structurată în *Introducere*, patru capitole, *Concluzii generale și recomandări* și *Bibliografie* din 198 de titluri.

Cuvinte cheie: Basarabia, Biserica Catolică, perioada interbelică, parohii, episcopi, preoți, învățământ, caritate, biserică.

CONȚINUTUL TEZEI

Teza de doctor a fost elaborată în conformitate cu rigorile înaintate de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare stipulate în regulamentele în vigoare.

În *Introducere* se argumentează actualitatea temei, precum și importanța acesteia pentru istoriografia contemporană, metodologia de lucru, scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute, importanța teoretică, valoarea aplicativă a lucrării și rezultatele obținute.

1. BISERICA CATOLICĂ DIN BASARABIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ ÎN LITERATURA DE SPECIALITATE ȘI ÎN SURSELE ISTORICE

1.1. Istoriografia privind Biserica Catolică din Basarabia în perioada interbelică

Referindu-ne la istoriografia problemei, este necesară trecerea în revistă a unei serii de lucrări cu caracter general cu referire la istoria Bisericii Catolice din Basarabia în perioada 198-1940, care, în expozeul, lor conțin informații utile pentru cercetarea de față.

De o importanță deosebită pentru teza noastră este publicarea de către Sabin Manuilă a datelor recensământului populației României din 29 decembrie 1930 [49, 50], recensământ care ne oferă o viziune de ansamblu asupra structurii etnice, confesionale, lingvistice etc. a locuitorilor României în perioada interbelică.

Dintre lucrările cu caracter general în care, în trecut, este menționată și Biserica Catolică din Basarabia în perioada interbelică, amintim lucrarea lui Ștefan Ciobanu [25], în care găsim informații puține, însă importante despre catolicii din Basarabia la momentul primei apariții a lucrării (1926). Dintre lucrările aceluiași autor amintim și un studiu dedicat capitalei Basarabiei [26], în care acesta oferă informații prețioase despre istoria comunității catolice din urbe. O lucrare cu caracter general îi aparține istoricului Jean Nouzille [46]. Lucrarea nu face referință strictă la catolicii basarabeni din perioada interbelică decât amintind despre trecerea comunităților catolice din Basarabia sub jurisdicția Episcopiei de Iași în anul 1921. Amintim și lucrarea istoricului Emil Dumea [33], care prezintă și perioada interbelică, în care catolicii din Basarabia au făcut parte din Dieceza de Iași. Două lucrări cu caracter general fac referință la unii dintre preoții care, în perioada interbelică, s-au îngrijit de catolicii din Basarabia sau au văzut lumina zilei în spațiul dintre Prut și Nistru. Amintim în acest context lucrarea lui Iosif Simon [54] și cea a lui Iosif Gabor și Iosif Simon [35]. În același context amintim lucrarea lui Alois Moraru și Iosif Răchiteanu [43].

Pe lângă lucrarea cu caracter general care îi aparține lui Alois Moraru [42], amintim și un studiu al aceluiași autor, care are drept subiect tema care ne

interesează, fiind dedicat comunității catolice din Chișinău în perioada interbelică [41], studiu documentat, nu însă lipsit de unele lacune. Un alt studiu referitor la tematica lucrării ne aparține [24] și l-am dedicat trecerii parohiilor catolice din Basarabia în componența Diecezei de Iași și vizitelor episcopilor Alexandru Theodor Cisar și Mihai Robu în Basarabia.

Întrucât comunitatea catolică din Basarabia a fost formată în principal din etnici polonezi, am apelat și la unele studii dedicate acestei minorități. Amintim aici studiul lui Nicolae Enciu [34], care însă se referă foarte pe scurt la tematica prezentată de titlul articolului. De o mare importanță este articolul lui Marius Tăriță [57], bazat pe documentele din *Archiwium Akt Nowych* din Varșovia, care analizează viața elementului polonez din principalele comunități basarabene ale acestei etnii.

Unele studii vizează personalitățile vieții catolice din Basarabia din perioada interbelică. Menționăm aici articolul lui Fabian Doboș dedicat episcopului Mihai Robu [32], două articole ale lui Dănuț Doboș dedicate episcopului Marcu Glaser [31, 32], articolul dnei Nelea Saganova [64] al lui Anton Coșa [27], consacrate Pr. Nicolae Szczurek.

1.2. Sursele istorice

Materialul fundamental în scrierea lucrării de față l-au reprezentat sursele istorice, pe care le-am divizat în trei mari grupe. Din prima grupă fac parte documentele de arhivă, reperate de noi în Arhiva Episcopiei Romano-Catolice de Iași, cele mai multe la număr, Arhiva Episcopiei Romano-Catolice de Chișinău, Arhiva Institutului Teologic Romano-Catolic „Sfântul Iosif” din Iași, Arhiva Națională a Republicii Moldova și Arhiva Istorică de Stat Rusă din Sankt-Petersburg.

Al doilea grup de izvoare îl reprezintă informații din presa timpului. Amintim periodice ca: *Acta Apostolicae Saedis*, în care a fost publicat decretul pontifical privind detașarea de la Dieceza de Tiraspol și alipirea parohiilor catolice din Basarabia la Dieceza de Iași [58]; *Calendarul Catolic „Presa Bună”*, devenit ulterior *Almanahul „Presa Bună”*, importante pentru studiul nostru fiind informațiile prezentate cu privire la situația generală a Diecezei de Iași și, inclusiv, a Bisericii Catolice din Basarabia în perioada interbelică; *Lumina creștinului*, cu multe informații referitoare la viața comunităților catolice din Basarabia și la unele personalități catolice basarabene.

Al treilea grup de documente este constituit din memorii, dintre care le menționăm pe cele ale lui Raymund Netzhammer [45], Walther Kampe [38], Krystynei Czupryniak [28], Józef Kokoszyński [39] și Stanisław Skudrzyk [55].

Prin urmare, prezentarea studiilor istorice demonstrează că tematica istoriei Bisericii Catolice din Basarabia în perioada interbelică nu s-a bucurat de o cercetare sistematică. Lacuna istoriografică este suplinită însă de numeroasele izvoare istorice, care pot fi divizate în trei mari grupe: sursele de arhivă, informațiile din presa timpului și memoriile martorilor direcți.

2. CONSIDERAȚII DEMOGRAFICE, JURIDICE ȘI INSTITUȚIONALE ALE CATOLICISMULUI DIN BASARABIA ÎN PERIOADA 1918-1940

2.1. Catolicismul din Basarabia în anii 1918-1921

Revoluția rusă din februarie 1917 a cauzat mișcări naționale de autodeterminare a mai mult de 190 de națiuni, naționalități, popoare și grupuri etnice din Imperiul Rus, mișcare în care s-a inclus și Basarabia [44, p. 137]. Aici, încă din martie 1917, au avut loc manifestări, întruniri, conferințe, mitinguri soldățești, iar în aprilie 1917 a luat ființă Partid Național Moldovenesc [25, p. 145, nota 2]. În iunie 1917, la Chișinău a fost înființat Comitetul Central Executiv Moldovenesc al Soldaților și Ofițerilor, care, la 29 septembrie 1917, a adoptat o hotărâre referitoare la formarea Sfatului Țării [44, p. 146-157], deschiderea căruia a avut loc la 21 noiembrie 1917, fiind prezenți 95 de deputați. La 2 decembrie 1917, Sfatul Țării a proclamat Basarabia Republică Moldovenească Democratică. La 13 ianuarie 1918, la invitația Sfatului Țării, în regiune a intrat armata română. La 24 ianuarie același an, Sfatul Țării a votat independența Republicii Moldovenești, iar la 27 martie 1918, unirea cu România [25, p. 145-147], eveniment care a dus, printre altele, și la integrarea Bisericii Ortodoxe din Basarabia în Biserica Ortodoxă Română.

Procesul de integrare în România Întregită s-a referit nu doar la Biserica Ortodoxă, ci și la cea Catolică. Însă, până la rezolvarea statutului juridic al catolicilor basarabeni, cel care s-a îngrijit de ei a fost episcopul de Tiraspol Iosif Kessler [45, p. 946]. În anul 1919, în spațiul dintre Prut și Nistru existau opt parohii (Chișinău; Bălți, Soroca, Hotin, Orhei, Tighina, Crasna și Ismail), păstorite de opt preoți. Alte comunități catolice mari erau la Emmental, Larga și Balmaz. În total, în Basarabia erau aproximativ 11.000 de credincioși catolici. Situația juridică a comunităților catolice din Basarabia rămânea încă incertă în anul 1920 [23, 1921, p. 24], însă circula deja zvonul că acestea vor trece sub jurisdicția Diecezei de Iași [23, 1921, p. 29].

2.2. Catolicismul din Basarabia în anii 1921-1940: considerații demografice, juridice și instituționale

Decretul *Quum nonnullae* de detașare de la Dieceza de Tiraspol a parohiilor din Basarabia, emis de Congregația Consistoriului la 2 august 1921, îl indică pe Iosif Kessler ca fiind cel care a cerut detașarea de la dieceza sa a parohiilor basarabene [18, f. 70; 181, p. 434]. Înainte de publicare decretului în *Acta Apostolicae Sedis* și trimiterea decretului la Curia episcopală din Iași, la 25 iunie 1921, aceeași congregație i s-a adresat cu o scrisoare episcopului Cisar prin care îl întreba dacă nu are nicio obiecție cu privire la alipirea parohiilor din Basarabia la dieceza sa [18, f. 64]. Ca răspuns, la 14 iulie 1921, Cisar scria că „nu am nimic împotriva ca parohiile de rit latin care există în Basarabia să fie alipite Diecezei de Iași” [16, f. 61]. Motivul invocat de scrisoare este cel al dificultății guvernării parohiilor basarabene [18, f. 64]. Acestui motiv, decretul din 2 august îi adaugă cele de ordin politic, pastoral și

spiritual. Avându-le în vedere, „Sfântul Părinte Papa Benedict al XV-lea... a decis ca această cerere să fie dusă cu bine la îndeplinire” [58, p. 434].

Nu s-a așteptat mult timp ca prevederilor decretului consistorial din 2 august 1921 să fie puse în practică. Luarea în posesie s-a făcut începând cu septembrie același an. Deși cu punerea în aplicare a deciziei pontificale era împuternicit nunțiul Francesco Marmaggi, acesta l-a subdelegat pe canonicul Paul Magyary să ia în primire cele cinci parohii basarabene [40, p. 190].

La 4/17 septembrie 1921, episcopul Alexandru Th. Cisar, însoțit de Paul Magyary, a plecat spre Crasna, unde se afla episcopul Kessler [16, f. 138]. La 6/19 septembrie, la sfârșitul liturghiei celebrate de cei doi episcopi, delegatul nunțiului a explicat poporului în ce calitate a venit și a citit decretul. Apoi „s-au iscălit procese verbale de către cei trei prelați, de paroh și de capii comunității catolice”. La 20 septembrie, episcopul Cisar și prelatul Magyary s-au îndreptat spre Tighina, unde, a doua zi, a avut loc citirea decretului și semnarea lui. La 23 septembrie decretul a fost prezentat la Chișinău, în aceeași zi fiind luată în posesie și Parohia Bălți. Semnarea procesului verbal de luare în posesie a Parohiei Hotin s-a făcut la 5 octombrie același an [40, 1921, p. 88-89].

După încorporarea parohiilor catolice basarabene în Dieceza de Iași, numărul lor a oscilat permanent. Astfel, în anul 1921, în Basarabia erau șase parohii (Chișinău, Bălți, Tighina, Crasna, Hotin și Ismail) [23, p. 35]; în anul 1922, șapte (adăugându-se Emmental) [23, 1923, p. 15]. În raportul prezentat la 24 noiembrie 1923 Sfântului Scaun, episcopul Cisar scrie că în Decanatul de Basarabia erau nouă parohii [18, f. 105], adăugându-se Soroca și Orhei [23, 1924, p. 23]; în anul 1924, numărul parohiilor ajunge la zece, fiind menționată și Parohia Cetatea Albă [23, 1925, p. 29], același număr fiind indicat și pentru anii 1925 [23, 1926, p. 71], 1926 [23, 1927, p. 52-53], 1928 [23, 1929, p. 61], 1932 [23, 1933, p. 55], 1933 [23, 1934, p. 93-94], 1935 [23, 1936, p. 79-80]. Referindu-ne la numărul catolicilor, menționăm că, la 14 octombrie 1925, episcopul Mihai Robu scria de un număr de 15.000 de catolici [13, f. 223]. Pentru anul 1930 avem un număr de 14.140 de credincioși [21, f. 282]. Un tablou complet al numărului credincioșilor catolici îl oferă recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, conform căruia în cuprinsul Basarabiei locuiau 13.507 credincioși romano-catolici, 983 greco-catolici și 81 armeano-catolici, numărul total al catolicilor fiind de 14.571 [50].

Toate aceste comunități catolice au fost vizitate pe parcursul aflării lor în componența Diecezei de Iași de episcopii Alexandru Th. Cisar și Mihai Robu. Prima vizită canonică a lui Cisar a avut loc în luna august 1922, când a fost la Crasna, Chișinău și Orhei [40, 1922, p. 112]. A doua vizită a avut loc în luna septembrie 1923, când au fost vizitate parohiile catolice din nordul regiunii [40, 1923, p. 141-142]. În luna mai 1924, episcopul Cisar a vizitat canonic pentru a treia oară Basarabia, însă doar Parohia Ismail [40, 1924, p. 110]. Prima vizită efectuată de episcopul Mihai Robu în comunitățile catolice Basarabia a avut loc în vara anului 1927 [40, 1927, p. 94-95]. Următoarea vizită a efectuat-o în iunie și iulie 1928, fiind

la Ismail, Cetatea Albă, Bălți, Soroca, Ocnîța, Securenii și Briceni [40, 1928, p. 125-126]. A treia vizită a avut loc în anul 1934, în lunile septembrie și octombrie [40, 1934, p. 163-164].

În concluzie, se constată că, după 27 martie 1918, confesiunea catolică din spațiul pruto-nistean a devenit parte a Bisericii Catolice din România Mare. În baza datelor demografice, s-a putut remarca o creștere constantă a numărului credincioșilor catolici din Basarabia, în cea mai mare parte aceștia fiind polonezi și germani. De asemenea, vizitele pe care le-au efectuat cei doi episcopi de Iași în Basarabia denotă încadrarea deplină a catolicilor basarabeni în structura Bisericii Catolice din România și grija constantă a episcopilor de Iași față de aceștia.

3. PAROHIILE ROMANO-CATOLICE DIN BASARABIA

3.1. Parohiile romano-catolice din Basarabia menționate în documentul pontifical din 2 august 1921

Decretul pontifical menționa doar cinci parohii: Chișinău, Tighina, Bălți, Hotin și Crasna. Vom prezenta în continuare viața internă a acestora urmând ordinea din actul pontifical.

Parohia „Providența Divină” din Chișinău era și centrul Decanatului de Basarabia [23, 1922, p. 35] și în perioada interbelică a stat sub semnul păstoririi lui Marcu Glaser, paroh încă din anul 1916 [30, p. 157]. La sfârșitul anului 1925, Mons. Marcu Glaser fiind plecat la Roma [45, p. 1343], locul său a fost ținut de Pr. Felix Wierciński SJ [13, f. 55]. Alături de Mons. Marcu Glaser s-a aflat canonicul Valentin Hartmann, iar spre sfârșitul perioadei interbelice, la Chișinău a activat și Pr. Francisc Krajewski [9, f. 112, 115]. După plecarea Mons. Marcu Glaser de la conducerea Parohiei Chișinău, în locul lui a fost numit Pr. Nicolae Szczurek [64, p. 121].

În anul 1919, Parohia Chișinău avea aproximativ 2.000 de credincioși, majoritatea polonezi [23, 1921, p. 24]. În 1925, numărul lor era de 1.800 [25, p. 113], iar în 1926 de 2.150 [26, p. 313]. În anul 1930, în Chișinău erau 1.821 credincioși romano-catolici [50, p. 655-658], majoritatea polonezi [49, p. 268]. Parohia dispunea de o biserică din piatră care, la începutul anilor '30, necesita reparație [9, f. 85]. Sfintele liturghii erau celebrate, în zilele de lucru de două ori pe zi, la 8.00 și 18.00, iar în zilele de duminică și în solemnități la 8.00, 11.00 și 18.00. Limba celebrării era latina, în timp ce predica și cântările erau în polonă. Parohia dispunea și de cor [39, p. 269]. Viața sacramentală a catolicilor din Chișinău prezintă o situație nu prea îmbucurătoare [9, f. 85]. Pentru consolidarea vieții de credință a catolicilor din Chișinău, acestora le-au fost propuse misiuni populare. Primele au avut loc între 7-15 octombrie 1922 [40, 1922, p. 160], următoarele au fost ținute la începutul lunii iunie 1925 [40, 1925, p. 111] și în aprilie 1935 [40, 1935, p. 79].

Persoana Mons. Marcu Glaser, a constituit prilejul sărbătoririi unor evenimente în comunitate. Astfel, în 1924, Marcu Glaser a fost numit camerier secret supranumerar al Papei Pius al XI-lea. Cu această ocazie, a fost organizată o serbare

[40, 1924, p. 63], o alta având loc la 1 iulie 1930, când Glaser și-a sărbătorit de 25 de ani de preoție [40, 1930, p. 151-152].

O altă problemă cu care s-a confruntat Marcu Glaser, mai ales în ultimii cinci ani ai perioadei sale de păstorire la Chișinău, a fost cea legată de relațiile cu Consutul Polonez. Problema a apărut încă la începutul anilor '20, când doi dintre consuli i-au refuzat lui Marcu Glaser dreptul să se ocupe de polonezi. Criza s-a acutizat începând cu anul 1929, devenind și mai mare începând cu anul 1938 [59].

Parohia Chișinău avea mai multe proprietăți. Prima dintre ele era cea pe care era situată biserica, precum și casa parohială cu dependențele, casa pentru dascăl și alte două case închiriate, școala parohială, sala parohială, terenul sportiv și grădina, în total 120 ari [20, dosar 1215, f. 187]. Tot în proprietatea parohiei se afla și cimitirul de pe str. Melestiu [20, dosar 1216, f. 109] și o moșie situată pe drumul Hânceștilor cu o suprafață totală de aproximativ 35 ha [1, f. 3-3v].

Tot în centrul provinciei Basarabia se afla și Parohia „Nașterea Sfintei Fecioare Maria” din orașul Tighina. Paroh al respectivei comunități era Pr. Ioan Fuchs, fiind ajutat de Pr. Andrei Keller [18, f. 72]. În anul 1922 Keller a rămas a fi singur la conducerea parohiei [23, 1922, p. 35-36] până la moartea sa, la 17 aprilie 1922 [40, 1922, p. 86]. Rămași fără păstor, credincioșii s-au adresat episcopului Alexandru Cisar cu cererea de a-l numi ca paroh de Tighina pe Pr. Nicolae Szczurek. Răspunsul episcopului din 30 august 1922 anunța că cererea lor a fost rezolvată și, prin urmare, Pr. Nicolae Szczurek „îi va conduce pe credincioșii din Tighina și Balmaz” [5, f. 138], ultima fiind cea mai mare filială a parohiei, cu peste 300 de credincioși. O altă filială a fost Crețoaia, care, la 1930, avea 68 de suflete [50, p. 752].

În 1921, la Tighina erau 200 de credincioși [23, 1921, p. 24]. Conform recensământului de la 1930, în Tighina locuiau 426 catolici [50, p. 752-754]. Drept lăcaș de cult servea o capelă mare. În anul 1930 exista proiectul de a i se adăuga capelei un turn-clopotniță de aproape 19 m înălțime, capela având o lungime de 19,4 m și o lățime de 10,3 m [19, f. 19]. În iulie 1930, Pr. Nicolae Szczurek a înaintat primăriei orașului Tighina spre aprobare și autorizare proiectul de reconstrucție a școlii parohiale [19, f. 167] și de adăugare a încă unui etaj [19, f. 171].

Referitor la proprietățile Parohiei Tighina menționăm că poseda o casă parohială și o școală, ambele fără să aducă venit. Veniturile parohiei, în anul 1922 erau de 13.297 lei [5, f. 141v], fără a cunoaște creșteri semnificative, întrucât în anul 1937, erau de 14.000 lei [5, f. 178].

Și credincioșii din Tighina au avut parte de misiuni populare. Primele au avut loc între 15-18 octombrie 1922 [40, 1922, p. 160]. Au urmat cele din anul 1925, ținute de Felix Wierciński [40, 1924, p. 111], apoi cele din aprilie 1935, ținute de doi dominicani polonezi [40, 1935, p. 79].

În nordul Basarabiei cea mai mare comunitate catolică era Parohia „Adormirea Maicii Domnului” din Bălți, păstorită pe durata întregii perioade interbelice de Pr. Mathias Szydągis [40, 1941, p. 176]. Alături de el, începând cu anul 1931, s-a aflat Pr. Hyacint Bock [23, 1933, p. 55].

În anul 1919, Parohia Bălți avea un număr de 2.000 de enoriași, toți de origine poloneză [23, 1921, p. 24]. În 1926, parohia avea, pe lângă cei 2.000 de credincioși polonezi, alți 500 de armeni [25, p. 313]. În anul 1932, Pr. Hyacint Bock îi scria Mons. Marcu Glaser informându-l că Parohia Bălți, inclusiv filialele, are 620 de familii [2, f. 79v]. Pentru susținerea vieții de credință a acestor credincioși au fost organizate misiuni populare. Primele au avut loc între 1-7 octombrie 1922 [40, 1922, p. 160], următoarele au avut loc într-o localitate apropiată de Bălți, la Elizavetovca, în 1925 [40, 1925, p. 46-47] și în 1935 [40, 1935, p. 79].

După cum reiese din planul terenurilor Parohiei catolice din Bălți din anul 1936, parohia avea în proprietate cinci terenuri. De asemenea, la Slobozia-Bălți, pe moșia Cubolta, parohia mai dispunea de un teren arabil cu o suprafață de 18 ha [4, f. 7]. După cum se poate vedea dintr-o fotografie de epocă [23, 1936, p. 80], biserica parohială nu era mare, însă, conform inventarului întocmit de Pr. Hyacint Bock, era destul de bine dotată [2, f. 61-61v].

Dintre filialele Parohiei Bălți menționăm Stârcea, unde, încă la începutul anilor '20, locuitorii au luat decizia de a construi o biserică. Lucrările au început abia în anul 1932, până în anul 1941 fiind pusă temelia și ridicate zidurile [61, p. 247]. La Glodeni, o altă filială, la fel nu exista biserică, în anul 1934 fiind amenajată o capelă, în care erau celebrate liturgiile [2, f. 103v].

Tot în nordul Basarabiei se afla și Parohia „Sfântul Nicolae” din Hotin. Până spre toamna anului 1920, păstor al acestei comunități a fost Pr. L. Sniesko, căruia i-a urmat Pr. Raphael Schaefer [6, f. 226-226v], care a rămas în funcția de paroh până spre sfârșitul anului 1922 [6, f. 232]. Până în 1925, parohia a fost administrată, din Cernăuți de iezuitul Anton Szydłowski [23, 1924, p. 23]. Începând cu anul 1927, paroh al comunității a fost Pr. Mihail Hellon [23, 1927, p. 52], care a activat până în 1929 [57, p. 272]. În 1928, îl găsim alături de el pe Pr. Wilhelm Iosif Francuzowicz [6, f. 245; 21, f. 125]. În februarie 1930, administrator al parohiei era Pr. Kukla din Boian (Bucovina) [2, f. 49]. În octombrie același an, de comunitatea respectivă se ocupa deja Pr. Francisc Woloszczak [2, f. 50-50v]. Situația s-a schimbat în anul 1934, când îl avem menționat ca paroh de Hotin pe Pr. Iosif Chrucki [23, 1934, p. 56].

În 1921, numărul catolicilor în Parohia Hotin, cu tot cu filiale, era de 1.150 credincioși [23, 1921, p. 24], toți atâția catolici fiind și în 1926 [25, p. 313], iar în anul 1930 în județul Hotin erau 1.282 de catolici [50, p. 629-632] răspândiți în 120 de centre [6, f. 242]. Parohia Hotin avea biserică din piatră [6, f. 226v] și casă parohială, însă starea lor nu era dintre cele mai bune. Lucrările de reparație la biserică erau deja începute în iunie 1928 [6, f. 251v]. Veniturile Parohiei Hotin în anul 1932 erau de 39.300 lei, dintre care 12.000 lei erau cheltuiți pentru deplasările preotului și pe întreținerea lui pe perioada șederii la Hotin [2, f. 51-54]. Parohia avea și proprietăți funciare, aflate pe moșia orașului cu o suprafață de 18 ha [17, f. 26].

În sudul Basarabiei avem Parohia „Sfântul Iosif” din Crasna, care era, după numărul de credincioși, cea mai mare: în anul 1919 număra 2.500 de credincioși [23,

1921, p. 24], în 1922 – 2.200 de credincioși [23, 1922, p. 36], în 1926 – 3.000 de enoriași [28, p. 313], în 1930 însuma 2.411 catolici [50, p. 583], iar la sfârșitul anului 1933, 2.654 de credincioși [12, f. 190]. Din 1911 până în septembrie 1934, comunitatea a fost păstorită de Pr. Bernhard Leibham, căruia i-au succedat Pr. Anton Eschweiler și Pr. Eduard Szell. Între 1935-1940, paroh a fost Pr. Wilhelm Schumacher. În 1939, vicar la Crasna a fost numit Pr. Jakob Schmenger, care a păstorit comunitatea și ca paroh pentru o scurtă perioadă în anul 1940 [62, p. 311]. Parohia Crasna dispunea de biserică. Aceasta, spre începutul anilor '30, necesita reparație [12, f. 168]. La 13 aprilie 1934, Pr. Anton Eschweiler îi scria episcopului Robu că deja vin mai mulți oameni la biserică, motiv pentru care exista ideea măririi sfântului locaș [12, f. 190]. Parohia Crasna a deținut vaste proprietăți funciare, din care, cu ocazia reformei agrare din anul 1923, s-au expropriat 127 ha (pășune) și 2.360 m² teren arabil [12, f. 160].

Ca și în celelalte parohii din Basarabia, și la Crasna au fost ținute misiuni populare. Primele au avut loc între 17-24 mai 1922, ocazie cu care s-a înființat *Societatea Mamelor creștine, Congregațiunea Mariană* de fete și o bibliotecă populară [40, 1922, p. 112]. Următoarele au avut loc în septembrie 1934, fiind prilejuate de vizita episcopului Mihai Robu [40, 1934, p. 159].

La 17 decembrie 1929, enoriașii din Crasna i-au cerut lui Mihai Robu să aprobe constituirea unui consiliu parohial. Motivul real era doleanța lor de a ști ce se face cu sumele de bani pe care ei le oferă pentru biserică [12, f. 95]. Tot credincioșii din Crasna erau cei care, până în anul 1930, plăteau salariul preotului, 5.000 de lei lunar. În anul 1930, Pr. Bernhard Leibham a renunțat la acești bani, întrucât, începând cu acel an, salariul îi era plătit de stat [12, f. 101].

3.2. Parohiile romano-catolice din Basarabia neconsemnate în decretul Sfântului Scaun din 2 august 1921

De rând cu cele cinci parohii, au mai existat pe parcursul perioadei interbelice alte cinci parohii catolice în Basarabia. O primă comunitate a fost cea din Cetatea Albă, care, în anul 1920, era indicată drept filială a Parohiei Crasna, având la acel moment 100 de suflete [23, 1921, p. 24]. Aceeași situație o avem și pentru anul următor [23, 1922, p. 36]. Ca parohie independentă, Cetatea Albă este menționată pentru prima dată în 1924, dar fără a avea un paroh propriu [23, 1925, p. 29], fiind administrată întreaga perioadă interbelică mai întâi de parohul de Crasna [23, 1934, p. 93], iar începând cu anul 1934, de parohul din Tighina [23, 1933, p. 56]. Referitor la numărul credincioșilor catolici, am văzut deja că la începutul anilor '20 acesta era de 100. La 1926, numărul a rămas neschimbat [28, p. 313]. Recensământul general al populației României din 1930 numără pentru orașul Cetatea Albă 236 de credincioși romano-catolici [50, p. 583]. Parohia dispunea de o capelă, aflată într-un imobil lăsat comunității de Henrieta Zalevscaia [12, f. 287].

A doua ca mărime comunitate catolică germană din Basarabia a fost Parohia „Înălțarea Sfintei Cruci” din Emmental. În 1921, această comunitate era filială a

Parohiei Tighina, dispunând totuși de păstor propriu în persoana Pr. Ioan Fuchs [23, 1922, p. 36], pentru ca în anul următor să fie indicată drept parohie [23, 1923, p. 15]. Din mai 1926, parohia a fost păstorită de Pr. Nicolae Szcurek [5, f. 151]. În septembrie 1933, paroh la Emmental a fost numit Pr. Iosif Elser [6, f. 166]. În 1934 îl găsim deja ca paroh pe Pr. Kurt Benth, iar din anul 1935 până în 1940 pe Pr. Walther Kampe [38, p. 133; 52, p. 755]. În 1921, parohia avea 500 de credincioși, iar în anul 1922, aici erau 600 de catolici [6, f. 130]. Conform recensământului din 29 decembrie 1930, în localitate erau 596 catolici [50, p. 752], majoritatea fiind de origine germană [49, p. 462].

Până în anul 1924, Parohia Emmental a dispus doar de o capelă [23, 1921, p. 24]. În 1922 exista deja proiectul zidirii unei biserici [40, 1922, p. 112], piatra de temelie fiind pusă de episcopul Cisar la 12 iulie 1924 [40, 1924, p. 117-121]. La 22 septembrie 1937, Pr. Walther Kampe îl anunța pe episcopul Mihai Robu că până la mijlocul lunii octombrie se prevede ca lucrările la biserică să fie terminate [6, f. 206]. Consacrarea noii biserici a avut loc la 27 octombrie 1937 [15, f. 1].

Ca și în alte parohii din Basarabia, și la Emmental au avut loc misiuni populare, care au fost ținute în mai 1922 de iezuiții din Cernăuți, ocazie cu care, pe lângă colecta pentru construirea bisericii, s-au înființat *Congregația Mariană* și *Societatea Mamelor Creștine* [40, 1922, p. 112].

O altă comunitate situată în sudul Basarabiei era Parohia „Neprihănită Zămislire” din Ismail. Întreaga perioadă interbelică, aceasta a fost păstorită de Pr. Ioan Hondru, numit paroh încă la 8 septembrie 1908 [6, f. 47]. Conform recensământului de la 1930, cei mai mulți credincioși erau la Ismail (263), Bolgrad (206) și Reni (68) [50, p. 653-654]. În octombrie 1933, conform datelor oferite de Pr. Ioan Hondru, în Ismail erau 35 de familii, însumând în total 85 de persoane de diferite etnii. Parte componentă a Parohiei Ismail erau și militarii cantonați în oraș [6, f. 37]. Prezentând cele 35 de familii pe care le avea în parohie, la cele mai multe dintre ele găsim mențiunea „fără avere” [6, f. 45]. Pe lângă comunitatea catolică din Ismail, Pr. Ioan Hondru s-a îngrijit și de puținii catolici din satul Huluboaia (jud. Cahul). Parohia dispunea de biserică din piatră, care a avut de suferit de pe urma Primului Război Mondial [6, f. 73]. Tărăgănarea reparației a fost cauzată de lipsa resurselor financiare și a început abia pe la anul 1931 [6, f. 34]. La 12 iunie 1937, Hondru îl înștiința pe episcop că se apropie de sfârșit cu renovarea bisericii, finisarea lucrărilor fiind preconizată pentru data de 23 sau 24 iunie [6, f. 86v-87]. Parohia posedă un teren de 1.600 m² în centrul orașului, unul de 18 ha, situat la 4 km de oraș [17, f. 7], și o vie [16, f. 223].

Un fapt caracteristic pentru Parohia Ismail și pentru parohul ei a fost relația cu alte confesiuni. Mai întâi cu cea baptistă, care, în anul 1922, i s-au adresat lui Hondru cu cererea să li se permită să-și țină serviciile divine în biserica catolică din oraș, cerere respinsă de episcopul Cisar de la Iași, care îl îndemna pe Hondru să-i convertească la catolicism [6, f. 22], muncă pe care parohul a luat-o în serios [6, f. 9v]. Nu mai mică a fost propaganda și printre ortodocși, lipoveni și luterani. Dintre

cele 35 familii de catolici din Ismail menționate mai sus, majoritatea erau trecute la catolicism de la una dintre confesiunile amintite [6, f. 45].

Printre comunitățile catolice care nu au fost menționate în actul din 1921 este și Parohia Orhei, unde, la anul 1921, îl găsim ca paroh pe Pr. Nicolae Szczurek, care s-a îngrijit de catolicii din Orhei până în anul 1922 [5, f. 131-132]. Din scrisoarea din 30 august 1922 adresată de Cisar credincioșilor din Tighina, aflăm că și după transferarea sa, Szczurek va merge câteva ori la Orhei [5, f. 138]. Rămași fără preot prin transferarea lui Nicolae Szczurek la Tighina, episcopul Mihai Robu a căutat să le ofere credincioșilor din Orhei un paroh [56, p. 239, 241]. În anul 1930, conform datelor recensământului, în județul Orhei locuiau 353 de romano-catolici. Localitatea cu cel mai mare număr de romano-catolici era orașul Orhei (73) [50, p. 686-689]. Dacă e să ne referim la proprietățile parohiei Orhei, aceasta dispunea de două imobile în valoare de 300 mii lei [5, f. 178-178v]. Venitul anual al Parohiei Orhei era de 36.000 lei. Mobilele din cele două case se ridicau la valoarea de 25.000 lei [5, f. 178-178v].

La 25 ianuarie 1924, Papa Pius al XI-lea a acordat Diploma și Crucea *Pro Ecclesia et Pontifice* ctitorei bisericii din Orhei, Cezarina Doliwo-Dobrowolska [48, p. 419]. La 4 martie 1924, Szczurek îl anunța pe episcopul Cisar despre boala Cezarinei [5, f. 144], care a murit la 3 iunie același an, fiind înmormântată la 5 iunie, în cripta bisericii catolice din Orhei [48, p. 416].

În nordul Basarabiei avem atestată și Parohia Soroca. În anul 1920, ea era păstorită de Pr. A. Pytlewski, dispunea de școală, nu și de biserică [23, 1921, p. 24], drept lăcaș de cult servind o casă [6, f. 243]. În 1922, Soroca era menționată drept filială a Parohiei Bălți [23, 1922, p. 35], iar în 1923 drept parohie, fiind administrată de Pr. Francisc Hübner din Cernăuți [23, 1924, p. 23]. Acesta s-a îngrijit de catolicii din Soroca până moartea sa, la 18 aprilie 1926 [40, 1926, p. 79]. Între anii 1927-1928, parohia a fost administrată de Pr. Mihail Hellon, paroh de Hotin [23, 1927, p. 52-53]. Într-o scrisoare din 5 august 1930 paroh de Soroca este amintit Mons. Marcu Glaser [2, f. 25]. În 1932, Parohia Bălți este indicată ca fiind cea care administra Parohia Soroca prin Pr. Hyacint Bock [23, 1933, p. 55]. De Parohia Soroca țineau catolicii răspândiți în toate localitățile județului. Localitățile cu cei mai mulți romano-catolici erau: Soroca (163), Ocnîța Gară (142), Florești Sat (82), Floreștii Noi (63), Elisabeta (61), Cuhureștii de Sus (44) [50, p. 732-735]. În 1933, pe cuprinsul parohiei locuiau 362 de familii, răspândite în 56 de localități [2, f. 2].

În concluzie, reiese că este dificil de a stabili cu exactitate numărul parohiilor catolice din Basarabia în perioada studiată de noi, numărul lor variind de la cinci la zece. În răspândirea principalelor centre catolice nu a existat o uniformitate, totuși, cele de limbă polonă erau răspândite în principal în nordul și centrul Basarabiei, iar cele de limbă germană în sud. Unele dintre parohii nu au dispus de păstor propriu, cu toate acestea, observăm aici o viață intensă de credință.

4. REPREZENTANȚI DE SEAMĂ AI CLERULUI ROMANO-CATOLIC ȘI ACTIVITATEA EDUCAȚIONALĂ ȘI DE CARITATE A BISERICII ROMANO-CATOLICE DIN BASARABIA

4.1. Clerul romano-catolic basarabean

În prezentarea clerului vom începe mai întâi cu prezentarea figurilor celor doi episcopi care au păstorit Dieceza de Iași în perioada interbelică, pentru ca apoi să prezentăm și principalele figuri de preoți care au activat în comunitățile catolice pruto-nistrene între cele două războaie mondiale.

Alexandru Th. Cisar s-a născut la 21 octombrie 1880, la București. Din toamna anului 1892 a urmat cursurile Seminarului „Sfântul Duh” din București, iar în anul 1899 a fost trimis la Roma, unde, la 6 iunie 1903, a fost hirotonit preot. A fost numit episcop de Iași la 22 aprilie 1920, fiind consacrat în Catedrala „Sfântul Iosif” din București la 15 august 1920 și instalat în catedrala din Iași la 22 august același an [29, p. 11]. Intențiile lui erau de a crea un climat pacificator între preoții episcopiei și de a contribui la ștergerea amintirii și consecințelor războiului [33, p. 281].

La 12 decembrie 1924 a fost numit arhiepiscop de București [43, p. 23]. Păstorirea sa la București a durat până în septembrie 1948, când regimul comunist l-a impus să se retragă de la conducerea arhidiecezei. A revenit la conducerea arhiepiscopiei la 29 iunie 1949, pentru ca la 21 mai 1950 să-și depună din nou jurisdicția, fiind internat la mănăstirea franciscană de la Orăștie [29, p. 11], unde i-a fost fixat domiciliu obligatoriu între anii 1950 și 1953 [43, p. 23]. În august 1953 a fost chemat la București de primul ministru comunist Petru Groza pentru a fi recunoscut din nou în demnitatea sa de arhiepiscop. A murit la 7 ianuarie 1954 [29, p. 11]. A fost înmormântat în capela catolică a Cimitirului „Bellu” din București [43, p. 23].

Mihai Robu s-a născut în satul Săbăoani (jud. Neamț), la 10 aprilie 1884. A urmat cursurile școlii primare în satul natal, după care, la 10 octombrie 1894, a fost admis la Seminarul diecezan din Iași [32, p. 299]. La 19 noiembrie 1906 a fost hirotonit diacon, iar la 7/20 aprilie 1907 a primit hirotonirea preoțească. Până în 1916, a fost profesor și formator în Seminarul din Iași. În anul 1916 i s-a încredințat spre păstorie Parohia Văleni (jud. Bacău). În anul 1918, pentru o scurtă perioadă, a administrat parohiile Faraoni și Bacău, revenind la Iași în septembrie 1918 [40, 1925, p. 114]. Odată cu redeschiderea seminarului la 18 octombrie 1920, și-a reluat funcția de profesor și formator [43, p. 25]. În iunie 1922, a fost numit paroh de Horlești (jud. Iași), fiind și secretar episcopal, capelan la Mănăstirea „Notre Dame de Sion” și catehet la Pensionatul din Iași [40, 1925, p. 114-115]. După numirea lui Alexandru Th. Cisar ca arhiepiscop de București, la 7 mai 1925 Mons. Mihai Robu a fost numit episcop de Iași. A fost consacrat la 20 septembrie 1925 la Iași, în capela surorilor „Notre Dame de Sion” [32, p. 301]. Dintre activitățile prin care s-a remarcat amintim: ridicarea a numeroase biserici, grija deosebită pentru Seminarul diecezan, numeroase vizite canonice însoțite de administrarea sfântului Mir, susținerea presei

catolice [43, p. 25]. Episcopul Mihai Robu a păstorit Dieceza de Iași până la moartea sa, survenită la 27 septembrie 1944. A fost înmormântat la 29 septembrie 1940 în cimitirul din Beiuș, în anul 1964 osemintele fiindu-i aduse la Iași și reînhumate în catedrala veche [32, p. 301; 56, p. 25].

După ce am prezentat pe scurt viața celor doi episcopi de Iași, trecem în continuare să tratăm despre preoții care au activat în Basarabia în perioada interbelică.

Marcu Glaser s-a născut la 25 aprilie 1880 în Landau [30, p. 157]. Între anii 1894-1897 a urmat studiile liceale la Seminarul din Saratov. În anul 1897 a început studiile teologice la același seminar, pe care, din 1900, și le-a continuat la Roma, unde a obținut titlul de doctor în filozofie, în anul 1903, și teologie, în anul 1907. A fost hirotonit preot la 24 iulie 1905, la Minsk. Între 1907-1916, a activat ca vice-rector și profesor de teologie dogmatică la Seminarul din Saratov. În anul 1916 a fost transferat la Chișinău ca paroh [8, f. 252]. La 4 februarie 1924, a fost numit camerier secret supranumerar al Papei Pius al XI-lea [7, nenumrotat]. Episcopul Mihai Robu îl caracteriza pe Marcu Glaser ca fiind „învățat..., pios, prudent, harnic în grija pentru suflete, integru moral, îndemânatic în virtute” [18, f. 122].

La 1 septembrie 1939, Mons. Marcu Glaser a fost numit rector al Seminarului din Iași, iar la 15 noiembrie 1941 a fost numit șef al Misiunii Catolice din Transnistria cu sediul la Odessa. La 25 iulie 1943, în Catedrala „Sfântul Iosif” din București, Mons. Marcu Glaser a fost consacrat episcop cu titlul de *Caesaropolis* [40, 1943, p. 193-194]. Ca urmare a înaintării spre vest a Armatei Roșii, episcopul Marcu Glaser s-a refugiat în România [30, p. 164]. La 20 octombrie 1944, după moartea episcopului Mihai Robu, Papa Pius al XI-lea l-a numit administrator apostolic al Diecezei de Iași [18, f. 232], funcție pe care a îndeplinit-o până la numirea lui Anton Durcovici ca episcop de Iași, la 5 aprilie 1948. După arestarea episcopului Durcovici la 26 iunie 1949, Marcu Glaser a preluat din nou conducerea Diecezei de Iași. În anul 1950, a fost supus unor anchete repetate din partea Securității din Iași, situație care i-a provocat un atac de cord. A murit la 25 mai 1950 [31, p. 244-246] și a fost înmormântat la 27 mai 1950 în cimitirul „Eternitatea” din Iași [30, p. 164].

Canonicul Valentin Hartmann, originar, ca și Marcu Glaser, din Landau [18, f. 107], s-a născut la 12 octombrie 1858, și a fost hirotonit preot la 5 ianuarie 1882 [23, 1936, p. 62]. Episcopul Mihai Robu îl caracteriza astfel: „În toate de lăudat, zelos în grija sufletelor în pofida vârstei destul de înaintate, prudent, integru moral”. A decedat la 27 august 1937 [56, p. 136] și a fost înmormântat la 30 august același an [30, p. 169, foto 7].

Pr. Nicolae Szczyrk s-a născut la Odessa, la 6 decembrie 1873. Studiile primare le-a urmat în școala parohială din orașul natal, iar pe cele liceale și teologice la Saratov. A fost hirotonit preot la 25 aprilie 1904 [5, f. 130]. După hirotonire, a activat mai întâi în orașul Zaporijjea, iar din anul 1905 a fost transferat la Tighina, unde a rămas până în anul 1907, când a fost transferat la Stavropol. A revenit în Basarabia

în 1914 și a rămas aici până la sfârșitul vieții sale. În 1916 a fost numit paroh de Orhei [64, p. 121], în 1922 fiind transferat ca paroh la Tighina [5, f. 131-132], rămânând, totodată, să administreze și Parohia Orhei [5, f. 138], între anii 1926-1933 îndeplinind și oficiul de paroh de Emmental [5, f. 151; 6, f. 166]. După anul 1944, Szczurek a rămas singurul preot catolic ce a trebuit să se îngrijească de credincioșii din nou-înființata RSS Moldovenească. A murit la 6 iunie 1948, fiind înmormântat inițial în curtea bisericii catolice din Chișinău, de unde, la începutul anilor '60, osemintele i-au fost transferate în cimitirul armenesc din Chișinău [64, p. 124-126]. Episcopul Mihai Robu îl caracteriza ca fiind „deosebit în pietate, în nimic reproșabil, foarte zelos pentru suflete, renunțând la toate pentru Dumnezeu și aproapele” [18, f. 123].

Pr. Ioan Hondru s-a născut la 3 noiembrie 1877 în comuna Stolniceni din județul Lăpușna. Studiile primare și le-a făcut în Școala duhovnicească și Seminarul din Chișinău. Studiile teologice le-a urmat în Seminarul din Minsk, fiind hirotonit preot la 26 noiembrie 1899 [6, f. 47]. În anul 1904 trece neoficial în Biserica Catolică, fiind înscris oficial în registrele Catedralei din Luțk în 1906. Între 1904-1907 a studiat teologia catolică în Seminarul din Jitomir, iar în 1907 a fost numit vicar în Parohia Chișinău, de unde, la 8 septembrie 1908, a fost transferat la Ismail [6, f. 47]. Ca preot al Diecezei de Iași, era caracterizat de episcopul Cisar drept „harnic și priceput” [6, f. 25]. În ziua în care Basarabia a fost ocupată de sovietici, i s-a prezentat posibilitatea să plece din regiune, fapt pe care l-a refuzat. A fost arestat la 11 iulie 1940 și ținut în închisoarea din oraș. La 6 mai 1941, judecat fiind, a fost deportat în Rusia [6, f. 127]. La 3 iunie 1941 a fost condamnat la opt ani de muncă forțată, fiind trimis în Gulag, despre soarta lui ulterioară neștiindu-se nimic [27, p. 179].

Pr. Andrei Keller s-a născut în anul 1867 în satul Selz, din departamentul Odessa, gubernia Herson. Studiile seminariale și le-a făcut la Seminarul din Saratov, unde a și fost hirotonit preot în anul 1890. În timpul revoluției bolșevice a fost nevoit să se ascundă, reușind, în 1920, să fugă din Odessa, refugiindu-se la București, iar apoi la Crasna. De aici, a fost numit paroh la Tighina, parohie pe care a păstorit-o până la moartea sa, la 17 aprilie 1922 [40, 1922, p. 86-88].

Pr. Mathias Szydagis s-a născut la 26 noiembrie 1865 în Lituania [40, 1941, p. 176]. În anul 1892 a absolvit Seminarul din Saratov [10, f. 15], fiind hirotonit preot în anul 1893 [40, 1941, p. 176]. Între 1893-1905 a activat la Simferopol, fiind transferat ca paroh la Bălți la 19 august 1905 [10, f. 15], unde a rămas timp de 31 de ani. În raportul său din anul 1928, episcopul Mihai Robu îl caracteriza în felul următor: „Misiunea și-o îndeplinește în mod lăudabil; când totuși nu este tare din cauza sănătății, filialele aflate departe de orașul Bălți (30-40 km) rar îl văd pe păstor”. Ca trăsături personale, era „întregu în moravuri, pios”, un om cărui îi plăcea bucuria, odată ce era indulgent cu distracțiile [18, f. 124]. A murit la 23 septembrie 1941 [40, 1941, p. 176].

Pr. Hyacint Bock s-a născut la 7 iunie 1885 la Podkamień (Polonia). În 1899 a intrat în Ordinul Fraților Minori Conventuali, profesiunea depunând-o la 8 decembrie 1904. A fost hirotonit preot la 19 septembrie 1909 la Roma. Începând cu anul 1931, a activat la Bălți, în calitate de vicar [23, 1933, p. 55]. În raportul către Sfântul Scaun din anul 1928, episcopul Mihai Robu îl caracteriza drept „suficient de învățat, pios, cu moravuri laudabile și îndeplinindu-și misiunea” [18, f. 126]. După reocuparea Basarabiei de sovietici în anul 1944, Bock s-a retras în România, în septembrie 1945 fiind numit paroh de Siret, după opt ani pensionându-se [54, p. 103-105]. A murit la Prăjești, la 17 decembrie 1958, fiind înmormântat în cimitirul din localitate [35, p. 249].

Pr. Mihai Hellon s-a născut în anul 1876 [18, f. 124], la Pașcani [56, p. 241]. A studiat în Seminarul din Iași [18, f. 124], dar încă din timpul studiilor a mers în Polonia, unde a activat ca preot la Łomża [56, p. 238]. Începând cu anul 1926 a activat ca paroh de Hotin, având, totodată, în grija sa și Parohia Soroca [23, 1927, p. 52]. La 9 august 1929 și-a dat demisia și, la 5 noiembrie, a plecat la Varșovia [56, p. 272]. Era descris de episcopul Mihai Robu drept un preot „înțelept, zelos, destul de pios, din fire prea vioi, din care cauză nu este prudent, de aceea întrece limita; tenace în opiniile sale, dar ascultător față de episcop” [18, f. 124].

Pr. Bernhart Leibham s-a născut la 19 august 1876 în satul Mihailovka, din regiunea Odessa, Ucraina. A studiat la liceul de băieți și Seminarul din Saratov [8, f. 143] și a fost hirotonit preot la 30 decembrie 1901. La 28 februarie 1911 a fost numit paroh al comunității catolice din Crasna [6, f. 48], unde a activat până la 12 decembrie 1934 [11, f. 70]. După această dată a activat la Stulpicani, jud. Câmpulung, iar la 1 ianuarie 1941 a fost numit paroh la Vatra Dornei [8, f. 449]. În același an a fost transferat la Câmpulung Moldovenesc, însă pentru scurt timp, întrucât s-a pensionat [53, p. 217]. Mihai Robu îl caracteriza drept un preot „învățat, pios, integru, prudent, zelos pentru suflete, neumbând după avere” [18, f. 123].

Pr. Ioan Fuchs s-a născut la 23 octombrie 1881 în Piekary Śląskie (Polonia). După absolvirea școlii primare, a intrat în Congregația Cuvântului Divin, studiind la liceul „Sfânta Cruce” din Nysa (Polonia), iar apoi la liceul „Sfântul Gabriel” din Mödling, lângă Viena. Părăsind congregația, a studiat la Seminarul din Saratov, fiind hirotonit preot la 22 noiembrie 1911. A activat la Odessa și Tighina și Emmental [36]. După plecarea din Basarabia a activat la Mikołow (Polonia) [6, f. 152], vicar în Parohia „Sfinții Petru și Paul” din Kamień, vicar în Parohia „Sfinții Petru și Paul” din Katowice, vicar în Parohia „Sfântul Laurențiu” din Knurów, paroh al Parohiei „Sfinții Petru și Paul” din Bzie și administrator al Parohiei „Sfântul Ioan Botezătorul” din Pawłowice. A murit la 1 iulie 1954, fiind înmormântat în cimitirul din Pawłowice [36].

Pr. Walther Kampe s-a născut la 31 mai 1909 în Wiesbaden (Germania) [38, p. 10-11]. A fost hirotonit preot la 8 decembrie 1934 [38, p. 24]. Între anii 1935-1940 a activat în Basarabia, ca paroh de Emmental [52, p. 755]. În 1940 s-a retras la Sibiu [38, p. 47], fiind arestat în 1944, trei ani petrecându-i în închisoare. După

eliberare și până în anul 1952 a activat la Frankfurt. În anul 1952 a fost numit episcop auxiliar de Limburg-am-Lahn, fiind consacrat la 7 decembrie 1952 [38, p. 54-68], devenind episcop emerit la 31 mai 1984. A decedat la 22 aprilie 1998 [52, p. 755].

Pr. Francisc Krajewski s-a născut la 14 decembrie 1910 [22, f. 4] la Cernăuți, unde a și urmat studiile primare la liceul „Aron Pumnul”. Începând cu 1 septembrie 1928 s-a transferat la gimnaziul „Stanisław Staszic” din Lwow. După trecerea parohiilor catolice din Bucovina în componența Diecezei de Iași, a fost trimis să studieze în Polonia [37, p. 10], fiind hirotonit preot la 12 iulie 1936. Începând cu luna mai a anului 1939 a activat drept cooperator în parohia Chișinău [9, f. 112, 115], iar din aprilie 1942 a lucrat în Misiunea din Transnistria. După Al Doilea Război Mondial a revenit la Cernăuți, unde a și murit la 16 septembrie 1990 [37, p. 10].

Și Basarabia a oferit Bisericii preoți ce și-au desfășurat activitatea spre binele sufletesc al catolicilor români. Aceștia au fost: Pr. Albert Weber, născut la 14 iulie 1907, în Parohia Crasna [22, p. 30], și mort la 7 martie 1964; Carol Söhn, născut la 27 mai 1908, la Crasna [22, p. 27] și decedat la 4 iulie 1986 [35, p. 146]; Gaspar Bachmeier, născut la 13 noiembrie 1909, tot la Crasna [22, p. 70] și mort la 9 iulie 1971 [35, p. 149]; Cazimir Cotolevici, născut la 11 februarie 1926 în satul Stârcea, pe atunci în comuna Glodeni din județul Bălți [22, p. 10].

4.2. Învățământul confesional catolic și instituțiile de caritate catolice din Basarabia

Parte componentă a activității Bisericii, pe lângă celebrarea sacramentelor, este și misiunea de a învăța. Nici Biserica Catolică din Basarabia nu a fost străină de această misiune, fiind înființate școli pe lângă parohii care au activat și în perioada interbelică.

O astfel de școală a activat pe lângă Parohia Chișinău, fiind înființată în anul 1901 [3, f. 27]. Autorizația de funcționare din partea autorităților școlare din Chișinău și București a fost dată la 27 martie 1930 [3, f. 24, 25], școala funcționând în curtea bisericii din Chișinău [19, f. 187].

În timpul anului școlar 1923-1924, cele patru clase ale respectivei școli erau frecventate de 116 elevi, 56 fiind polonezi, iar 60 români. Învățătorii erau Marcu Glaser, o învățătoare româncă, F. Wińkowska, A. Postępska și M. Zeidel. În preajma recunoașterii școlii, școala era frecventată de 160 de copii, repartizați în patru clase, având ca limbi de studiu româna și polona [41, p. 190]. În anul de studii 1936-1937, erau 81 de elevi. Cele patru posturi de învățători erau ocupate de Maria Gherasim, Jadwiga Opolschi, Florentina Wińkowska și I. Aftinescu [3, f. 7]. Materiile studiate erau: scrierea și exercițiile gramaticale, citirea, exercițiile de compunere, aritmetica, geometria, istoria, geografia, științele fizice naturale, caligrafia, desenul, exercițiile fizice și jocurile gimnastice, lucrul manual (pentru fete). Adevărurile de studii eliberate de școală dădeau dreptul la înscrierea într-o școală secundară sau profesională ori în clasa a cincea [3, f. 20].

Cea de-a doua școală catolică recunoscută de stat a funcționat la Bălți. Ea a fost înființată în anul 1907 [9, f. 65]. A primit dreptul de publicitate la 10 iulie 1928 [14, f. 6]. În anul 1929, Școala Primară Polonă Catolică din Bălți era condusă de directoarea Maria Zeidel, având patru învățători și patru clase. Numărul elevilor era de 72, toți fiind catolici. Limbile de predare a materiilor erau româna și polona [3, f. 53].

O școală primară a activat și la Stârcea, fiind situată, pe parcursul anilor, în casele locuitorilor din sat. La începutul anilor '30 ai secolului al XX-lea, locuitorii din Stârcea au început construcția școlii, care a fost dată în exploatare în anul 1941 [61, p. 245]. Și comunitatea catolică din Soroca avea o școală parohială, în anul 1928, Pr. Mihai Hellon fiind cel care a deschis și a condus cursurile instrucțiunii religioase [6, f. 244]. Școli catolice în Basarabia, în perioada interbelică, au activat și la Balmaz, Emmental și Crasna. Fiind colonii germane, Mons. Marcu Glaser s-a adresat cu o scrisoare către Ministerul Instrucțiunii cu rugămintea să permită ca limba de predare în școlile din aceste localități să fie limba germană [3, f. 50].

Copiii catolici care nu frecventau școlile particulare confesionale aveau și ei parte de instrucțiune religioasă. Astfel, în raportul trimis la 21 decembrie 1939 Episcopiei de Iași, Pr. Francisc Krajewski indica un număr de 75 de copii cu vârsta între 7 și 12 ani dintr-un total de 123 pe care-i avea Parohia Chișinău și care frecventau cursurile de instrucțiune religioasă. Învățământul avea loc sistematic în baza istoriei sfinte și a catehismului. În cadrul școlii confesionale de pe lângă parohie, numărul lecțiilor de religie era de trei ori pe săptămână, iar pentru celelalte școli din oraș – de două ori săptămânal pentru clasele inferioare și o dată pentru cele superioare. Învățător era preotul catolic, drept local servind școala de pe lângă biserică [3, f. 4]. În celelalte școli din Chișinău, învățământul religios era dificil de asigurat, întrucât erau doar câte 2-3 copii catolici în clasă [41, p. 190].

La Ismail nu exista o școală specială pentru copiii catolici. Din informațiile oferite de Pr. Ioan Hondru în ianuarie 1940, în parohie erau 5 băieți și 2 fete între 7 și 12 ani, iar mai mari de 12 ani erau 13 băieți și 11 fete, care studiau la diferite școli și licee din oraș. Elevii catolici din licee făceau orele de religie la parohie în cursul aceluiași ore de la liceu, în timp ce copiii mai mici de 12 ani participau la astfel de cursuri doar vara [14, f. 131]. O situație asemănătoare era raportată și pentru comunitățile din componența Parohiei Bălți, copiii din respectivele localități frecventând cursurile de religie în acele zile în care preotul catolic și afla printre ei [14, f. 151]. La Hotin și comunitățile care țineau de această parohie, întrucât nu exista o școală confesională, la începutul anului 1940 instrucțiunea religioasă era frecventată de 8 băieți și 12 fete, o dată pe săptămână, învățător fiind preotul însuși, ca local servind casa parohială [14, f. 167-167v].

De o importanță majoră pentru educarea catolicilor era învățământul catehetic, adică predarea principalelor adevăruri ale credinței și care se desfășura de obicei în parohii. La Chișinău, acesta era destul de anevoios, de multe ori părinții fiind cei care îngreunau participarea copiilor la aceste lecții [41, p. 190].

De rând cu învățământul, un alt domeniu în care s-a implicat Biserica Catolică din Basarabia a fost cel al carității. Elementul central al acestui tip de activitate a fost reprezentat, în perioada interbelică, de orfelinatul din orașul Tighina, deschis și condus de Pr. Nicolae Szczurek. Începuturile acestui așezământ caritativ datează din anul 1925. Într-o perioadă, numărul copiilor adăpostiți de parohul de Tighina ajunsese la 70, iar în anul 1934 numărul lor era de 50. Orfelinatul nu dispunea de un edificiu propriu, fiind amplasat în casa parohială [40, 1934, p. 103-107]. De copii se ocupa atât Pr. Nicolae Szczurek, cât și sora sa [55, p. 217]. Întreținerea orfelinatului a fost o preocupare constantă a episcopului Robu [41, p. 191]. Alte surse de venit a acestei instituții caritative era Primăria orașului Tighina [40, 134, p. 107] și spectacolele de caritate [5, f. 169bis].

O altă instituție catolică de caritate a fost Societatea de Binefacere de pe lângă Parohia Chișinău, înființată în anul 1898 cu denumirea „Dobroczynność” – „Caritate” [63, p. 162]. Scopul societății era de a oferi „mijloace pentru îmbunătățirea situației materiale și morale a săracilor de confesiune romano-catolică din orașul Chișinău, fără deosebire de sex, vârstă, funcție și stare” [3, nenumărat]. La începutul secolului al XX-lea, numărul membrilor acestei organizații era de 228 de persoane [60, p. 237].

În concluzie, putem afirma că, prin prezentarea figurilor de preoți – majoritatea alogeni –, s-a confirmat specificul etnic al catolicilor basarabeni. De asemenea, activitatea Bisericii Catolice din Basarabia nu s-a redus doar la aspectul spiritual, ci și la cel educațional și social.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

La finalul acestei incursiuni în istoria Bisericii Catolice din Basarabia în perioada interbelică și reieșind din obiectivele lucrării, putem face următoarele concluzii generale:

1. Prezentarea studiilor istorice demonstrează că până la momentul actual tematica istoriei Bisericii Catolice din Basarabia în perioada interbelică nu s-a bucurat de o cercetare sistematică, fiind cel mai adesea încadrată în studii generale cu privire la evoluția Bisericii Catolice din spațiul pruto-nistrean sau al Moldovei istorice. Puținele studii reflectă doar în parte subiectul tezei de față, iar altele îl menționează doar tangențial, ca un apendice al altor subiecte cercetate, mai ales cel al vieții comunității poloneze din Basarabia sau al prezentării unor personalități ale vieții bisericești catolice din Basarabia inter- și postbelică. Aportul de bază al tezei de față este tocmai acela de a oferi o prezentare sistematică a temei enunțate. Pe lângă aceasta, tematica Bisericii Catolice din Basarabia în perioada interbelică a fost expusă de autor și într-o serie de articole care contribuie la cunoașterea unor aspecte ale istoriei acestei Biserici.

2. Lacuna istoriografică referitoare la Biserica Catolică din Basarabia în perioada interbelică este suplinită de numeroasele izvoare istorice, care pot fi divizate în trei

mari grupe: sursele de arhivă, informațiile din presa timpului și memoriile martorilor direcți. Aceste surse istorice, folosite la scrierea tezei de față, permit rezolvarea problemei științifice referitoare la evoluția comunității catolice din Basarabia în perioada interbelică și trasarea unui tablou cât mai complet al istoriei acestei comunități în arcul de timp indicat, oferind posibilitatea de a o cerceta din diferite puncte de vedere.

3. Contextul politic rezultat în urma actului de la 27 martie 1918 – Unirea Basarabiei cu România – a atras după sine o serie de consecințe, printre care și cele de ordin spiritual. Astfel, după Biserica Ortodoxă, și confesiunea catolică din spațiul pruto-nistean a devenit parte a Bisericii Catolice din România Întregită, prin detașarea comunităților catolice basarabene de la Dieceza de Tiraspol și alipirea lor la Dieceza de Iași, fapt ilustrat în teză și în unele dintre articolele publicate de autor referitor la acest subiect. Prin aceasta s-a dorit să se demonstreze că Basarabia a devenit parte componentă a României Mari din toate punctele de vedere: politic, economic, social, cultural și spiritual.

4. Luarea în posesie a parohiilor catolice din Basarabia de către episcopul Alexandru Th. Cisar și vizitele pe care le-au efectuat cei doi episcopi de Iași în Basarabia, subiect analizat de lucrarea de față și de unele publicații ale autorului, denotă încadrarea deplină a catolicilor basarabeni în structura Bisericii Catolice din România, precum și grija constantă de care au dat dovadă cei doi episcopi față de credincioșii de confesiune catolică din spațiul pruto-nistean. S-a demonstrat prin această că, indiferent de etnia catolicilor din Basarabia, ei s-au aflat mereu în atenția conducătorilor Episcopiei de Iași.

5. În baza datelor demografice, s-a putut remarca o creștere constantă a numărului credincioșilor catolici din Basarabia, fapt care denotă că perioada interbelică a fost într-adevăr una benefică pentru această comunitate. Din punct de vedere etnic s-a putut observa că, în cea mai mare parte, catolicii din Basarabia erau polonezi și germani, alte etnii fiind foarte puțin reprezentate. Din punct de vedere confesional s-a văzut predominarea, în cadrul Bisericii Catolice din Basarabia, a ritului romano-catolic.

6. O problemă pe care am căutat să o rezolvăm prin studiul de față este stabilirea numărului parohiilor catolice din Basarabia în perioada interbelică, întrucât diferite izvoare indică un număr diferit. S-a putut constata că numărul lor a variat de la cinci, fiind vorba de cele menționate de decretul pontifical, la zece, numărul maxim amintit în sursele vremii. În răspândirea principalelor centre catolice nu a existat o uniformitate, totuși, am putut vedea că cele de limbă polonă erau răspândite în principal în nordul și centrul Basarabiei, iar cele de limbă germană în sud.

7. În cadrul centrelor parohiale observăm o viață intensă de credință, care nu se reducea doar la simpla participare la sacrameinte, ci și prin misiunile populare organizate, grija față de lăcașul de cult, susținerea materială a Seminarului din Iași și a activității misionare a Bisericii etc. Unele parohii dispuneau de biserică, de care se îngrijeau preoții și credincioșii, altele doar de o capelă. De asemenea,

majoritatea dintre ele aveau și anumite proprietăți, fapt ce le permitea întreținerea autonomă, chiar dacă nu odată preoții cereau subvenții de la Episcopia de Iași.

8. Problema specificului etnic al catolicilor basarabeni a fost rezolvată nu doar în baza datelor demografice, ci și prin prezentarea unor figuri de preoți care, în perioada interbelică, au activat în Basarabia, majoritatea fiind alogeni, la origine polonezi sau germani. În același timp, am observat că unele comunități catolice din Basarabia nu doar au așteptat preoți, ci au și dat naștere la noi vocații la preoție, patru fiind preoții originari din Basarabia.

9. O altă problemă pe care am rezolvat-o atât prin teza de față cât și prin unele articole publicate se referă la implicarea Bisericii Catolice nu doar în domeniul spiritual, ci și în cel educațional, fapt demonstrat prin existența în unele parohii din Basarabia a școlilor confesionale, prin predarea religiei și prin orele de catehism, și socio-caritativ, prin susținerea materială a celor nevoiași, bolnavi, singuratici, orfani, datorită celor două organizații de caritate gestionate de Biserica Catholică din Basarabia în perioada interbelică.

Rezultatul obținut care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante constă în abordarea și reconstituirea istoriei confesiunii catolice din Basarabia în perioada interbelică, fiind analizată evoluția ei juridică, demografică, instituțională, spirituală etc., ceea ce a contribuit la confirmarea tezei enunțate că perioadă interbelică a reprezentat pentru Biserica Catholică din Basarabia un moment benefic în comparație cu perioadele anterioare și posterioare arcului de timp dintre cele două războaie mondiale, asigurând astfel stabilirea unui cadru cât mai complet al istoriei Basarabiei în perioada interbelică și contribuind la cunoașterea trecutului minorităților confesionale din Republica Moldova.

Recomandări: Cercetările realizate demonstrează că studierea istoriei minorităților confesionale este parte integrantă a cercetării trecutului, iar prezentarea evoluției confesiunii catolice din Basarabia în perioada interbelică a deschis noi fapte relevante pentru istoria spațiului pruto-nistean, considerente pentru care recomandăm:

- continuarea cercetării istoriei confesiunii catolice din Basarabia, ca temă puțin cercetată până în prezent în istoriografie, cu extinderea tematicii de cercetare pe segmentul cronologic, pentru a oferi un tablou cât mai complet al evoluției istorice a confesiunii catolice din Basarabia de-a lungul timpului;
- ilustrarea implicării Bisericii Catolice în societatea basarabeană, în cultură, relațiile ei cu alte culte creștine și evidențierea rolului unor personalități catolice basarabene în diferitele domenii ale vieții societății locale și internaționale;
- pentru diseminarea informațiilor cu privire la istoria confesiunii catolice din Basarabia se recomandă includerea tematicii respective în conținuturile prelegerilor universitare și al diferitor materiale cu caracter științific.

BIBLIOGRAFIE

1. ARHIVA EPISCOPIEI ROMANO-CATOLICE CHIȘINĂU (= AERC CHIȘINĂU), dosar Acte de proprietate.
2. AERC CHIȘINĂU, Fond Istorie, Dosar Dieceza de Iași.
3. AERC CHIȘINĂU, Fond Istorie, dosar Învățământ.
4. ARHIVA EPISCOPIEI ROMANO-CATOLICE IAȘI (=AERC IAȘI), dosar Acte de proprietate.
5. AERC IAȘI, dosar 1/1827, ff. 128-188.
6. AERC IAȘI, dosar 1/1855.
7. AERC IAȘI, dosar 1/1920.
8. AERC IAȘI, dosar 1/1924.
9. AERC IAȘI, dosar 2/1855, ff. 70-136.
10. AERC IAȘI, dosar 3/1921, ff. 2-131.
11. AERC IAȘI, dosar 3/1941.
12. AERC IAȘI, dosar 4/1921.
13. AERC IAȘI, dosar 4/1925.
14. AERC IAȘI, dosar 4/1927.
15. AERC IAȘI, dosar 4/1938-1841.
16. AERC IAȘI, dosar 5/1921.
17. AERC IAȘI, dosar 7/1930.
18. AERC IAȘI, dosar XXII.
19. ARHIVA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA (= ANRM), Fond 1354, inv. 1, dosar 658.
20. ANRM, Fond 1404, inv. 1.
21. ANRM, fond 680, inv. 1, u.p. 3352, p. I.
22. ARHIVA INSTITUTULUI TEOLOGIC ROMANO-CATOLIC IAȘI, dosar 1/1930.
23. *Calendarul Catolic „Presa Bună” / Almanahul „Presa Bună”,* Iași, 1919-1940.
24. CIOBANU, P. Trecerea parohiilor din Basarabia sub jurisdicția Episcopiei de Iași și vizitele episcopilor Alexandru Theodor Cisar și Mihai Robu în Basarabia. În: *Analecta catholica.* Chișinău. 2012, nr. 5-6, pp. 181-206. ISBN 978-9975-53-076-8.
25. CIOBANU, Ș. *Basarabia.* Chișinău: Universitas, 1993. 452 p. ISBN 5-362-00864-1.
26. CIOBANU, Ș. *Chișinăul.* Chișinău: Editura Comisiunii Monumentelor Istorice, 1925. 122 p.
27. COȘA, A. Pământul uitat... de dincolo de Prut. Rezistența catolicilor în fața persecuției bolșevice: cazul Bisericii Catolice din Republica Moldova. În: PERCĂ, A., coord. *Ca toți să fie una. Studii și articole în onoarea PS Petru Gherghel cu ocazia aniversării a 20 de ani de episcopat și 70 de ani de viață.* Iași: Sapientia, 2010, pp. 171-195. ISBN 973-8980-91-4.

28. CZUPRYNIAK, K. Ze wspomnień polaków w Mołdawii. În: WALEWANDER, E. *Polacy w Mołdawii mowią o sobie*. Lublin, 1995. pp. 121-137. ISBN 83-86441-09-7.
29. DOBOȘ, D. Arhiepiscopul Al. Th. Cisar. În: *Lumina creștinului*. Iași. 2011, nr. 5, p. 11. ISSN 1453-3758.
30. DOBOȘ, D. Episcopul martir Marcu Glaser. În: *Analecta catholica*. Chișinău. 2006, nr. 2, pp. 157-171. ISBN 978-9975-937-15-3.
31. DOBOȘ, D. Martiri și mărturisitori ai Bisericii Catolice din Moldova. În: *Buletin istoric*. Iași. 2004, nr. 5, pp. 238-257. ISSN 1582-103X.
32. DOBOȘ, F. Dieceza de Iași în timpul episcopului Mihai Robu (1925-1944). În: PERCĂ A., coord., *Ca toți să fie una. Studii și articole în onoarea PS Petru Gherghel cu ocazia aniversării a 20 de ani de episcopat și 70 de ani de viață*. Iași: Sapiientia, 2010, pp. 299-311. ISBN 973-8980-91-4.
33. DUMEA, E. *Istoria Bisericii Catolice din Moldova*. Iași: Sapiientia, 2006. 286 p. ISBN 973-8474-91-4.
34. ENCIU, N. Polonezii din Basarabia în perioada dintre cele două războaie mondiale. În: *Polonezii în Moldova. Istorie și contemporaneitate*. Chișinău: Cartdidact, 2015, pp. 292-304. ISBN 978-9975-3033-5-4.
35. GABOR, I., SIMON, I. *Necrolog. Misionari și preoți autohtoni: diecezani și franciscani, clerici și frați călugări care au lucrat în Moldova pe teritoriul actual al Diecezei de Iași. 1600-2000*. Iași: Presa Bună, 2001. 285 p. ISBN 973-8191-09-2.
36. Fuchs Jan (1881-1954), proboszcz w Bziu Zameckim, dziekan żorski. http://www.encyklo.pl/index.php?title=Fuchs_Jan [accesat 10 iunie 2018].
37. GRYMSKI, W. Ks. Franciszek Krajewski – apostoł duchowości Bukowiny. În: *Kurier Galicyjski*. Cernăuți. 2010, nr. 17, p. 10.
38. KAMPE, W. *Christus dem Herrn entgegen: Erinnerungen von Walther Kampe*. Limburg-am-Lahn, 2009. 116 p. ISBN 3-921221-64-8.
39. KOKOSZYŃSKI, J. Destinele unui polonez din Chișinău. În: *Analecta catholica*. Chișinău. 2010, nr. 4, pp. 265-301. ISBN 978-9975-78-893-9.
40. *Lumina creștinului*, Iași, 1913-1948.
41. MORARU, A. Catolicii din Chișinău în perioada interbelică. În: *Analecta catholica*. Chișinău. 2007, nr. 3, pp. 179-194. ISBN 978-9975-937-85-6.
42. MORARU, A. *Incursiune în istoria Episcopiei Catolice de Iași (1884 – 27 iunie – 2009)*. Iași: Presa Bună, 2009. 114 p. ISBN 973-8191-99-0.
43. MORARU, A., RĂCHITEANU, I. *Păstorii Diecezei de Iași și rectorii Seminarului diecezan*. Iași: Sapiientia, 2004. 98 p. ISBN 973-8474-42-6.
44. MORARU, A. *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993)*. Chișinău, 1995. 559 p. ISBN 5-86892-024-4.
45. NETZHAMMER, R. *Episcop în România într-o epocă a conflictelor naționale și religioase*. vol. II. București: Editura Academiei Române, 2005, 884 p. ISBN 973-27-1204-X.

46. NOUZILLE, J. *Catolicii din Moldova. Istoria unei minorități confessionale din România*. Iași: Sapientia, 2010, 436 p. ISBN 978-606-578-001-9.
47. PIESZCZOCH, F. *La ceas aniversar. Bicentenarul Parohiei Romano-Catolice „Nașterea Sfintei Fecioare Maria”, Siret (1811-2011)*. Iași: Sapientia, 2011. 256 p. ISBN 978-606-578-025-5.
48. POȘTARENCU, D. Neamul Doliwa-Dobrowolski din Basarabia. În: *Analecta catholica*. Chișinău. 2008, nr. 3, pp. 407-422. ISBN 978-9975-937-85-6.
49. *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, publicat de S. MANUIĂ, vol. II, partea 2: neam, limbă maternă, religie. București, 1938.
50. *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, publicat de S. MANUIĂ. vol. II, partea 2: neam, limbă maternă, religie. București, 1938, 780 p.
51. SCHMIDT, U. *Basarabia. Coloniști germani de la Marea Neagră*. Chișinău: Cartier, 2014, 420 p. ISBN 978-9975-79-765-8.
52. SCHWEDT, H.H., Kampe, Walther. În: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*. vol. 17, Herzberg: Bautz, 2000, pp. 755-759. ISBN 3-88309-080-8.
53. SFARGHIU, V., SFARGHIU, O. *Câmpulungul Moldovenesc: confesiuni, lăcașuri de cult și slujitori ai acestora*. Botoșani: Axa, 2007, 260 p. ISBN 978-973-660-267-2.
54. SIMON, I. *Franciscanii Minori Conventuali, Provincia „Sfântul Iosif” din Moldova*. Bacău, Serafica, 1999. 340 p.
55. SKUDRZYK, S., Wspomnienia wojenne. În: WALEWANDER, E. *Polacy w Moldawie mówią o sobie*. Lublin: Oddział Lubelski Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, 1995, pp. 145-274. ISBN 83-86441-09-7.
56. TAMAȘ, I., DOBOȘ, F. *Dinamica păstoririi Bisericii Romano-Catolice din Moldova de la înființarea Episcopiei de Iași (1884) până în prezent*. vol. II. Iași: Sapientia, 2011. 364 p. ISBN 978-606-578-016-3.
57. TĂRIȚĂ, M. Comunitățile poloneze din Basarabia la începutul anilor 20 în documentele „Archiwium Akt Nowych” din Varșovia. În: *Polonezii în Moldova. Istorie și contemporaneitate*. Chișinău: Cartdidact, 2015, pp. 263-279. ISBN 978-9975-3033-5-4.
58. *Tiraspolensis-Iassiensis dismembrationis et unionis decretum*. În: *Acta Apostolicae Saedis*. Roma. 1921, nr. 11, p. 434.
59. БЕР, Я. *Польское население в Бессарабии в период 1918-1940 гг.*, manuscris.
60. ГАРУЦОВА, О. Польский клуб в Кишиневе. În: *Analecta catholica*. Chișinău. 2010, nr. 4, pp. 235-256. ISBN 978-9975-78-893-9.
61. КОТУЛЕВИЧ, К. Страницы истории села Стырча. În: *Analecta catholica*. Chișinău. 2013, nr. 7-8, pp. 239-268. ISBN 978-9975-53-298-3.

62. ЛИЦЕНБЕРГЕР, О. Красна – первая католическая колония в Бессарабии (1814-1918). În: *Analecta catholica*, 2008, nr. 3, pp. 299-312. ISBN 978-9975-937-85-6.
63. РЫБАЛКО, Е. Заметки об истории застройки вокруг кишиневского костёла. În: *Analecta catholica*. Chişinău. 2005, nr. 1, pp. 159-172. ISBN 9975-937-32-2.
64. САГАНОВА, Н. Римско-католическая церковь в Молдавской ССР в 1940-1960 гг. În: *Analecta catholica*. Chişinău. 2006, nr. 2, pp. 45-153. ISBN 978-9975-937-15-3.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA CERCETATĂ

1. CIOBANU, P. *Biserica Catolică din Basarabia în perioada interbelică*. Iași: Sapientia, 2018, 372 p. ISBN 978-606-578-348-5.
2. CIOBANU, P. Comunitatea catolică din Orhei. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria „Științe umanistice”. Chișinău. 2017, nr. 4 (104), p. 171-178. ISSN 1811-2668 (Categoriea B).
3. CIOBANU, P. Parohia Romano-Catolică „Providența Divină” din Chișinău în perioada interbelică. în *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria „Științe umanistice”. Chișinău. 2018, nr. 4 (114) p. 120-129. ISSN 1811-2668 (Categoriea B).
4. CIOBANU, P. Il clero romano-cattolico di Bessarabia durante il periodo interbellico. În: *Dialog teologic*. Iași, 2018, nr. 42. p. 19-39. ISSN 1453-8075 (Categoriea C).
5. CIOBANU, P. L'insegnamento cattolico di Bessarabia nel periodo interbellico. În: *Dialog teologic*. Iași. 2018, nr. 41, p. 60-70. ISSN 1453-8075 (Categoriea C).
6. CIOBANU, P. Trecerea parohiilor din Basarabia sub jurisdicția Episcopiei de Iași și vizitele pastorale ale episcopilor Alexandru Theodor Cisar și Mihai Robu în Basarabia. În: *Analecta catholica*. Chișinău. 2011, nr. 5-6, p. 181-206. ISBN 978-9975-53-076-8.
7. CIOBANU, P. Numirea și consacrarea ca episcop de Iași a Mons. Mihai Robu. În: *Buletin istoric*. Iași. 2015, nr. 16, p. 71-112. ISSN 1582-103X.
8. CIOBANU, P. Scurtă incursiune în istoria Bisericii Catolice din Republica Moldova. În: *Buletin istoric*. Iași. 2014, nr. 14, p. 121-138. ISSN 1582-103X.
9. CIOBANU, P. Comunitatea catolică din Ciubărciu în rapoartele și scrisorile misionarilor din secolele XVII-XVIII. În: *Analecta catholica*. Chișinău. 2015, nr. 9-10, p. 195-210. ISBN 978-9975-53-527-4.
10. CIOBANU, P. Episcopul Mihai Robu: vizitele canonice și administrarea sacramentului Mirului. În: *Buletin istoric*. Iași, 2016, nr. 17, p. 49-78. ISSN 1582-103X.
11. CIOBANU, P. Periplul unei numiri. Din culisele aprobării numirii Mons. Anton Durcovici ca episcop de Iași. În: Lupu, Ș. coordonator. *În umbra crucii. Articole și studii despre viața și activitatea episcopului martir Anton Durcovici*, Iași: Sapientia, 2013, p. 165-173. ISBN 978-606-578-124-5.
12. CIOBANU, P. Mihai Robu – păstor și părinte pentru catolicii din Basarabia. În TAMAȘ, I., editor. *Dinamica păstoririi Bisericii Romano-Catolice din Moldova de la înființarea Episcopiei de Iași (1884) până în prezent*. vol. I. Iași: Sapientia, 2014, p. 247-257. ISBN 978-606-578-179-5.
13. CIOBANU, P. Repubblica Moldava. În: MIKRUT, J., coordonator. *La Chiesa Cattolica e il Comunismo in Europa centro-orientale e in Unione Sovietica*, Gabrielli editori: Verona, 2016, p. 671-682. ISBN 978-88-6099-318-2.

14. CIOBANU, P. Catolicii din Basarabia după Marea Unire. În: LUPU, Ș., coordonator. *Catolicii din Moldova și Centenarul Unirii de la 1918: lucrările Simpozionului național „Catolicii din Moldova și Centenarul Unirii de la 1918”*: Iași, 21-23 martie 2018. Iași: Sapientia, 2018, p. 104-134. ISBN 978-606-578-358-4.
15. CIOBANU, P. Mihai Robu (1884-1944), primul episcop indigen al Diezezei Romano-Catolice de Iași. „Valorificarea patrimoniului etnocultural al Republicii Moldova în educația tinerei generații”, conferință științifică națională cu participare internațională a tinerilor cercetători (2016; Chișinău), p. 19-20. ISBN 978-9975-133-48-7.
16. CIOBANU, P. Viața catolicilor din Basarabia interbelică reflectată în paginile revistei „Lumina creștinului”. În: *Analecta catholica*, Chișinău. 2019, nr. 11-12 (în curs de apariție).
17. CIOBANU, P. Învățământul și instituțiile de caritate catolice din Basarabia în perioada interbelică. În: *Buletin istoric*, Iași. 2018, nr. 19, (în curs de apariție).

ADNOTARE

Autor: Ciobanu Petru Andrei

Tema: Biserica Catolică din Basarabia în perioada interbelică, teză de doctor în istorie, Chișinău, anul perfectării 2019.

Structura tezei: Introducere, patru capitole, concluzii generale, bibliografie din 198 de titluri, 148 de pagini text de bază (până la Bibliografie), Anexe.

Cuvinte-cheie: Basarabia, Biserica Catolică, perioada interbelică, Dieceza de Iași, parohii catolice, comunități catolice, episcopi, preoți, biserică.

Scopul lucrării este de a studia evoluția Bisericii Catolice din Basarabia în perioada interbelică, cu diversele ei aspecte: spiritual, social, demografic, educațional, caritativ, economic și juridic.

Obiectivele: stabilirea contextului politic și religios din regiune în perioada de după anul 1918; indicarea condițiilor istorice în care comunitățile catolice din Basarabia și-au schimbat statutul juridic; determinarea evoluției demografice a elementului catolic din Basarabia în baza datelor statistice existente; identificarea principalelor centre ale vieții catolice din Basarabia și a modului de organizare a acestora și elucidarea vieții lor interne; trecerea în revistă a principalilor actori ai vieții catolice din Basarabia și rolul pe care l-au jucat în comunității catolice dintre Prut și Nistru; prezentarea unor figuri de preoți originari din Basarabia și studierea activității lor în cadrul Dieceze Romano-Catolice de Iași; studierea activității Bisericii Catolice din Basarabia în domeniile învățământului și asistenței caritative.

Noutatea științifică: elucidarea evoluției vieții comunităților romano-catolice în segmentul cronologic enunțat în titlu, ca parte componentă a coloritului confesional basarabean; introducerea în circuitul științific a unui mare număr de documente care, până la moment, nu au fost cercetate; reinterpretarea conceptuală a acelor puține documente care fuseseră deja folosite sau, acolo unde a fost cazul, revederea unor concluzii la care au ajuns unii cercetători.

Rezultatul obținut care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante: elucidarea și reconstituirea istoriei confesiunii catolice din Basarabia în perioada interbelică, ceea ce a contribuit la confirmarea tezei că perioadă interbelică a reprezentat pentru Biserica Catolică din Basarabia un moment benefic în comparație cu perioadele anterioare și posterioare, asigurând stabilirea unui cadru cât mai complet al istoriei Basarabiei în perioada interbelică și contribuind la cunoașterea trecutului minorităților confesionale din Republica Moldova.

Importanța teoretică a lucrării constă în prezentarea, în contextul studiilor interdisciplinare și pluridisciplinare, a unui cadru teoretic și metodologic, bazat pe continuitatea factologică, cronologică și diacronică, urmând calea noului domeniu de cercetare, cel al istoriei și studiului religiilor. Pe de altă parte, studiul de față deschide noi perspective în domeniul cercetării atât istorice, cât și interdisciplinare (istoria religiilor, studiul antropologic etc.). În general, lucrarea acoperă un gol existent în știința istorică din Republica Moldova, oferind o sinteză a vieții comunității catolice din Basarabia în perioada interbelică în diversele ei aspecte.

Valoarea aplicativă: inițierea sau continuarea unui dialog interconfesional și interreligios cu alte realități religioase prezente la moment în Republica Moldova; rezultatele lucrării pot reprezenta piste de plecare pentru alte studii în domeniu; în contextul aprofundării studierii istoriei minorităților de orice fel din Republica Moldova în cadrul universitar, teza de față poate fi folosită drept material de predare în cadrul facultăților.

Implementarea rezultatelor obținute: tematica tezei este subiectul unei monografii, a cincisprezece articole și zece participări la conferințe naționale și internaționale.

АННОТАЦИЯ

Автор: Чобану Петру Андрей

Тема: **Католическая церковь Бессарабии в межвоенный период**, диссертация на соискание степени доктора исторических наук, Кишинев, год 2019.

Структура диссертации: Введение, четыре главы, общие выводы, библиография 198 наименований, 148 страниц основного текста (до Библиографии), Приложения.

Ключевые слова: Бессарабия, Католическая Церковь, межвоенный период, Ясская Епархия, католические приходы, католические общины, епископы, священники, церковь.

Цель работы: исследовать состояние и эволюцию Католической Церкви Бессарабии в межвоенный период в духовном, социальном, демографическом, воспитательном, благотворительном, экономическом и юридическом.

Объект исследования: определение политического и религиозного контекста в регионе в период после 1918 года; определение исторических условий, в которых католические общины Бессарабии изменили свой юридический статус; оценка демографической эволюции католического элемента Бессарабии на основе имеющихся статистических данных; описание основных центров католической жизни в Бессарабии и способов их организации, и освещение их внутренней жизни; перечисление ведущих деятелей католической жизни Бессарабии и определение их роли в католических общинах между Прутом и Днестром; представление некоторых священников бессарабского происхождения; изучение деятельности Католической церкви Бессарабии в области образования, воспитания и благотворительной деятельности.

Научная новизна: освещение эволюции римско-католических общин за указанный период как составной части бессарабского конфессионального колорита; введение в научный оборот большого объема не исследованных документов; концептуальная реинтерпретация уже изученными многочисленными документами.

Полученный результат, который содействует решению важной научной проблемы: толкование и реконструкция истории католической конфессии в Бессарабии в межвоенный период, что способствует подтверждению тезиса о том, что межвоенный период представлял для Католической Церкви Бессарабии благоприятное время по сравнению с предыдущим и последующим за ним периодами. обеспечив создание наиболее полной картины истории Бессарабии в межвоенный период и содействовав познанию прошлого конфессиональных меньшинств в Республике Молдова.

Теоретическая значимость: изучение в контексте межпредметных и многопредметных исследований теоретических и методологических положений, основанных на фактологическом, хронологическом и диахроническом единстве, что открывает путь новой области исследования – истории и изучения религии. С другой стороны, настоящее исследование открывает новые перспективы исследований как исторических, так и междисциплинарных (история религии, антропологические исследования и т.п.). В целом работа восполняет существующий пробел в исторической науке Республики Молдова, представляя синтез жизни и деятельности католической общности Бессарабии в межвоенный период в самых различных ее аспектах.

Прикладное значение: инициирование или продолжение межконфессионального и межрелигиозного диалога с другими религиозными реалиями, которые в настоящее время существуют в Республике Молдова; результаты работы могут стать стартовой площадкой для других исследований; В целях более глубокого изучения истории разного рода меньшинств данная работа может быть использована как материал для преподавания на факультетах.

Реализация результатов: Тематика диссертации является предметом одной монографии, пятнадцати статей и десяти участий в национальных и международных конференциях.

ANNOTATION

Author: Ciobanu Petru Andrei

Theme: **The Catholic Church of Bessarabia in the interwar period**, PhD thesis in history, Chisinau, completed in 2019.

Thesis structure: Introduction, four chapters, general conclusions, bibliography of 198 titles, 148 pages of basic text (until Bibliography), Annexes.

Key words: Bessarabia, Catholic Church, interwar period, Iasi Diocese, Catholic parishes, Catholic communities, bishops, priests, church.

The goal: the evolution of Catholic Church of Bessarabia in interwar period, with its different aspects: spiritual, social, demographical, educational, charitable, economic and legal.

The objectives: establishing the political and religious context of the region after 1918; indicating the historical conditions where the Catholic communities of Bessarabia changed their legal status, becoming, from the part and parcel of Tiraspol Diocese, a part and parcel of Iasi Roman Catholic Diocese; determining the demographic evolution of Catholic element in Bessarabia in interwar period based on existent statistic data; identifying the main centres of Catholic life in Bessarabia and their organization manner; elucidating the internal life of Catholic communities in the Prut-Nistriian area during the period included in the paper chronological boundaries; reviewing the main actors of Catholic life in Bessarabia and the role they had in Catholic communities between Prut and Nistru; presenting some figures of native priests from Bessarabia and studying their activity within Iasi Roman Catholic Diocese; studying the activity of Catholic Church in Bessarabia in the educational and charitable assistance fields.

The scientific novelty: elucidating the evolution of Romano Catholic communities' life in the chronological boundaries enunciated in the title, as a component part of the Bessarabian confessional colouring. Introduction in the scientific circuit of a great number of documents which, till this moment, were not researched, represent another point of scientific novelty of this paper. At the same time, it was followed the conceptual reinterpretation of those few documents that had already been used or, if the case, the review of some conclusions the researchers came to. Therefore, the solved scientific problem is related to the complex elucidation of the evolution, place and role of Catholic confession in Bessarabia during 1918-1940 of XX century.

The theoretical importance of the paper: to present, in the context of interdisciplinary and multidisciplinary studies, a theoretical and methodological framework, based on factual, chronological and diachronic continuity, following the way of the new research field, history and religions study. On the other hand, this study opens new perspectives in both historical and interdisciplinary research (religion history, anthropologic study etc.). Generally, the paper covers an existent gap in historical science of the Republic of Moldova, providing a synthesis of the Catholic community life in Bessarabia during interwar period in its different aspects.

The applicative value: initiating or continuing an interconfessional and interreligious dialogue with other religious realities currently present in the Republic of Moldova; the results of the paper may be starting points for other studies in the field; in the context of deepening the study of the history of minorities of any kind in the Republic of Moldova in the university, this thesis can be used as a teaching material within the faculties.

Implementation of the obtained results: the theme of the thesis is the subject of a monograph, fifteen articles and ten participations in national and international conferences.

CIOBANU PETRU

BISERICA CATOLICĂ DIN BASARABIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

611.02 ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Rezumatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: 07.11.2019

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Coli de tipar:

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Tiraj 75 ex.

Comanda nr. 115

Tipografia „Reclama”
Str. Alexandru cel Bun, 112, Chișinău, MD 2012